

জাতীয় প্রাক-শৈশবকালীন শিশুর
যত্ন ও শিক্ষার নীতিমালা (ECCE)
জাতীয় প্রাক-শৈশবকালীন শিশুর
যত্ন ও শিক্ষার নীতিমালা (ECCE)

National Early Childhood Care and Education (ECCE) Policy

1. Introduction

১. সূচনা :

- 1.1 Early childhood refers to the formative stage of first six years of life, with well-marked sub-stages (conception to birth; birth to three years and three years to six years) having age-specific needs, following the life cycle approach. It is the period of most rapid growth and development and is critical for survival. Growing scientific evidence confirms that there are critical stages in the development of the brain during this period which influence the pathways of physical and mental health, and behaviour throughout the life cycle. Deficits during this stage of life have substantive and cumulative adverse impacts on human development.
- ১.১ প্রাক-শৈশবকালীন অবস্থাটি শিশুর জন্মের পর প্রথম ৩-৬ বছর বয়সের (সন্তানধারণ থেকে জন্ম, জন্মের প্রথম তিন বছর থেকে ৬ বছর পর্যন্ত) প্রথম গঠনমূলক স্তর হিসেবে বিবেচিত হয়। বৈজ্ঞানিক মতে শিশুর জীবনের এই প্রথম ধাপ বা স্তর খুবই গুরুত্বপূর্ণ সময়। এই সময় শিশুর মস্তিষ্কের দ্রুত বিকাশ শুরু হয়। শারীরিক এবং মানসিকভাবে শিশুর বৃদ্ধি ঘটতে শুরু করে। শিশুর চারপাশের পরিবেশ থেকে শিশু যা গ্রহণ করে তাতেই শিশুটির আগামীদিনের চরিত্রের রূপরেখা তৈরি হতে শুরু করে। এই ৩ থেকে ৬বৎসর বয়স একটি মানুষের জীবনের জন্য খুবই গুরুত্বপূর্ণ সময়। মনে রাখা জরুরি, শিশুর এই গঠনমূলক স্তরে পরিচর্যা কোনো ধরনের খামতি বা ভাব আসন্ন জীবন-বৃত্তে যথেষ্ট খারাপ প্রভাব ফেলতে পারে।
- ১.১ প্রাক-শৈশবকালীন অবস্থা বুলি কলে আমি সাধারণতে শিশুর ৩-৬ বছর বয়সৰ প্রাথমিক গঠনমূলক স্তৰক ধৰি লওঁ। বৈজ্ঞানিক জ্ঞান অনুসৰি শিশুৰ জীৱনৰ এই আদি যা প্ৰথম সময়ত শিশুৰ মস্তিষ্কৰ দ্ৰুত বিকাশ হৈ থাকে। শাৰীৰিক আৰু মানসিক বিকাশো ইয়াৰ লগত আৰম্ভ হয়। শিশুৱে তাৰ চাৰিওফালৰ পৰিৱেশৰ পৰা যিবোৰ ধাৰণা গ্ৰহণ কৰে তাৰ পৰাই শিশুৰ মনত ভৱিষ্যত চৰিত্ৰৰ ৰূপৰেখাবোৰ তৈয়াৰ / সৃষ্টি হৈ থাকে। এই ৩ বছৰৰ পৰা ৬ বছৰলৈ সময়খিনি মানুহৰ বাবে আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ সময়। মনত ৰখা একান্ত প্ৰয়োজন, শিশুৰ এই গঠনমূলক স্তৰক সঠিক পৰিচৰ্যা আটাইতকৈ জৰুৰী, নহলে মানুহৰ গোটেই জীৱনত ইয়াৰ বেয়া প্ৰভাৱ পৰিব পাৰে।
- 1.2 Early Childhood Care and Education (ECCE)¹ encompasses the inseparable elements of care, health, nutrition, play and early learning within a protective and enabling

environment. It is an indispensable foundation for lifelong development and learning, and has lasting impact on early childhood development. It is imperative to accord priority attending to ECCE and invest in it since it is most cost effective way to break the intergenerational cycle of multiple disadvantages and remove inequity, leading to long term social and economical benefits.

- ১.২ প্রাক্-শৈশবকালীন শিশুর যত্ন ও শিক্ষানীতির মধ্যে শিশুর যত্ন, স্বাস্থ্য, পুষ্টি, খেলাধুলা এবং প্রতিরোধযুক্ত পরিবেশ ইত্যাদি বিষয়ে উপযুক্ত নজর দিয়ে শৈশবের উন্নতিতে প্রাধান্য দেওয়া হয়। এই সবগুলি বিষয়ই একটি শিশুর জীবনের মানসিক ও শারীরিক ভিত্তি স্থাপনের মূল বিষয়। একটি শিশু একটি দেশের সামাজিক ও অর্থনৈতিক পরিস্থিতির ভবিষ্যৎ। সুতরাং এই পদ্ধতি অবলম্বনে স্বল্প খরচে শিশুর মানসিকতা এবং শারীরিক পরিকাঠামোর উন্নতি ঘটানোর প্রচেষ্টা থাকে যাতে ভবিষ্যতে দেশ এবং সমাজ এই পদ্ধতির মাধ্যমে উপকৃত হতে পারে।
- ১.২ প্রাক্-শৈশবকালীন শিশুর যত্ন আৰু শিক্ষানীতিৰ মাজত যত্ন, পুষ্টি, খেল-ধেমালি আৰু প্রতিরোধযুক্ত পরিবেশ আদি বিষয়ত চকু দি শৈশবকালৰ উন্নতিত প্রাধান্য দিব লাগে। এই বিলাক হল শিশুৰ মানসিক আৰু শাৰীৰিক ভিত্তি স্থাপনৰ মূল বিষয়। গতিকে এই পদ্ধতি অবলম্বন কৰিলে অতি কম খৰচত শিশুৰ মানসিক আৰু শাৰীৰিক ভিত্তি স্থাপনত উন্নতি সাধন কৰাৰ প্রচেষ্টা থাকে যাতে ভবিষ্যতে দেশ আৰু সমাজ এই পদ্ধতিৰ মাধ্যমত উপকৃত হব পাৰে।
- 1.3 India has 158.7 million children in the 0-6 years age group (Census 2011) and the challenges of catering to this important segment of population for ensuring the holistic development of children in the country are well acknowledged.
- ১.৩ ২০১১-এৰ আদমসুমারি মতে ০ থেকে ৬ বছরের ১৫৮.৭ লক্ষ শিশু সমগ্র ভারতে রয়েছে। এই বিশাল সংখ্যক শিশু, যারা দেশ এবং জাতির ভবিষ্যত, তাদেরকে সুস্থ এবং সঠিক দিশা দেখিয়ে উন্নতির পথে এগিয়ে নিয়ে যেতে এই কার্যধারা সাহায্য করবে।
- ১.৩ ২০১১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি ০ ৰ পৰা ৬ বছৰ বয়সৰ গোটেই ভাৰতবৰ্ষত ১৫ কোটি ৮৭ লাখ শিশু আছে। এই বৃহৎ সংখ্যক শিশু যিসকল দেশৰ ভবিষ্যত, যিসকলক উন্নতিৰ পথত আগুৱাই নিবলৈ এই কাৰ্যপন্থাই সহায় কৰিব।
- 1.4 The National Early Childhood Care and Education (ECCE) Policy reaffirms the commitment of the Government of India to provide integrated services for holistic development of all children, along the continuum, from the prenatal period to six years of age. The policy lays down the way forward for a comprehensive approach towards ensuring a sound foundation for survival, growth and development of child with **focus on care and early learning** for every child. It recognises the synergistic and interdependent relationship between the health, nutrition, psycho-social and emotional needs of the child.
- ১.৪ ভাৰত সরকারের দৃঢ় ঘোষণা যে প্রাক্-শৈশবকালীন শিশুর যত্ন ও শিক্ষা-নীতি ভাৰতকে ঐক্যবদ্ধ সেবা এবং প্রতিটি শিশুকে পবিত্র মনোভাবসম্পন্ন করে গড়ে তুলতে সাহায্য করবে। একটি শিশুর জন্মের পূর্বাৱস্থা থেকে ৬ বছর বয়স পর্যন্ত শিশুর দায়িত্ব সম্বন্ধে প্রতিটি নাগরিককে সচেতন করে তুলবে। এই পদ্ধতিতে প্রতিটি শিশুর বেড়ে ওঠার দিকে নজর দেওয়া হয়, বিশেষ করে শিশুর মানসিক ও শাৰীৰিক যত্ন এবং শিক্ষা সম্বন্ধীয় ব্যাপারে। একটি শিশুর স্বাস্থ্য, পুষ্টি,

সূক্ষ্ম অনুভূতি এবং মানসিক ও শাৰীৰিক গঠনৰ মध्ये পৰস্পৰ নিৰ্ভৰযোগ্য আন্তঃযোগাযোগ ঘটানোই এই পদ্ধতিৰ মূল উদ্দেশ্য।

- ১.৪ ভাৰত চৰকাৰৰ সুদৃঢ় ঘোষণা হ'ল প্ৰাক শৈশৱকালীন শিশুৰ যত্ন আৰু শিক্ষানীতিয়ে বিশুদ্ধ মনোভাৱ সম্পন্ন কৰি গঢ়ি তোলাত সহায় কৰিব। এটি শিশুৰ জন্মৰ পূৰ্বেৰে পৰা ৬ বছৰ বয়সলৈকে শিশুৰ দায়িত্ব সম্পৰ্কে প্ৰতিজন নাগৰিকক সচেতন কৰি তুলিব লাগিব। এই পদ্ধতিত প্ৰতিটো শিশুৰ মানসিক তথা শাৰীৰিক যত্ন আৰু শিক্ষণৰ ক্ষেত্ৰত লক্ষ্য কৰা হয়। এটা শিশুৰ স্বাস্থ্য, পুষ্টি, সূক্ষ্ম অনুভূতি আৰু মনোসামাজিক আৰু আবেগিক প্ৰয়োজনৰ মাজত উতঃপ্ৰত সম্পৰ্ক গঢ়ি তোলাটো এই পদ্ধতিৰ মূল উদ্দেশ্য।

2. Context and Need for the Policy

২. নীতিৰ প্ৰাসংগিকতা এবং প্ৰয়োজনীয়তা :

২.১ সামাজিক প্ৰাসংগিকতা :

2.1 Social Context

2.1.1 India has a tradition of valuing the early years of a child's life, and a rich heritage of practices for stimulating development and inculcating "sanskaras" or basic values and social skills in children. In the past this was delivered primarily within families, through traditional child caring practices which were commonly shared and passed on from one generation to another. However, there have been changes in the family as well as social context in the last few decades. Besides, there is a globally emerging realisation of the importance of the early years.

২.১.১ ভাৰতবৰ্ষে প্ৰাচীন কাল থেকেই জন্মৰ কিছুকাল পৰ থেকেই ভাৰতীয় সমাজ তাদেৰ ঐতিহ্য, কৃষ্টি এবং সংস্কাৰ সম্বন্ধে শিশুকে জ্ঞান দান কৰে আসছে যাতে শিশুটি বড় হয়ে সেই ঐতিহ্য, সংস্কাৰ এবং কৃষ্টি ৰক্ষা কৰে চলে। আগেকার দিনে এইসব সংস্কাৰ এবং ঐতিহ্যেৰ জ্ঞান একটি শিশু পৰিবাৰেৰ কাছ থেকে শিক্ষালাভ কৰত এবং তা বংশানুক্ৰমিক ভাবে বজায় থাকত। কিন্তু কিছুদিন ধৰে আমাদেৰ পাৰিবাৰিক জীৱন এবং সামাজিক জীৱনেৰ পৰিবৰ্তন লক্ষ কৰা যাচ্ছে। তাছাড়াও সমগ্ৰ বিশ্বেৰ সঙ্গে তাল মিলিয়ে চলার উপযোগী কৰে তুলতে শিশু বয়সই উপযুক্ত।

২.১.১ প্ৰাচীন কালৰে পৰাই ভাৰতীয় সমাজ ব্যৱস্থাই শিশুৰ জন্ম হোৱাৰ পাছত সিহঁতৰ ঐতিহ্য কৃষ্টি আৰু সংস্কৃতিৰ সম্বন্ধে জ্ঞান দি আহিছে যাতে শিশুৰে ডাঙৰ হৈ সেই ঐতিহ্য কৃষ্টি আৰু সংস্কৃতি ৰক্ষা কৰিব পাৰে। আগৰ দিনৰ এই সংস্কাৰ আৰু ঐতিহ্যৰ জ্ঞান এটা শিশুৰে পৰিয়ালৰ পৰা আহৰণ কৰি বংশানুক্ৰমিক ভাবে বজাই ৰাখিছিল। যিকি নহওক যোৱা কিছু দশক ধৰি পৰিয়াল তথা সামাজিক ৰীতি-নীতিৰ পৰিবৰ্তন হব ধৰিছে। তাৰোপৰি সমগ্ৰ বিশ্বৰ লগত একেলগে চলিবৰ বাবে শিশুৰ বয়সই উপযুক্ত।

2.1.2 Strengthening capabilities of families, communities and services to ensure quality care and education for children in the years is therefore a priority for India. Discrimination and inequities based on gender, social identity, disability

and other exclusionary factors need to be addressed proactively to ensure universal access to integrated services towards fulfillment of right to free, universal pre-primary education. The diversity in social contexts and family structures needs to be appropriately addressed in order to bring balanced parenting, including inputs from fathers, mothers and other caregivers in the family through enabling provisions in programmes.

- ২.১.২. একটি পরিবার বা গোষ্ঠী যাতে প্রাক-শৈশবকালীন শিশুর যত্ন এবং শিক্ষার উন্নতির প্রতি নজর দেয় সে ব্যাপারে যত্নবান হতে হবে। জাতিগত, শ্রেণীগত বা লিঙ্গগত বৈষম্য দূর করে যাতে ঐক্যবদ্ধ মনোভাব বজায় রেখে প্রাক-শৈশবকালীন শিক্ষা গ্রহণ করতে পারে, তার প্রতি যত্নবান হতে হবে। সামাজিক প্রাসঙ্গিকতায় এবং পারিবারিক পরিকাঠামোয় বাবা, মা বা শিশুকে যে ব্যক্তি দেখাশুনা করে থাকে সে ব্যক্তিকে এই পদ্ধতি সম্বন্ধে সঠিক তথ্য যোগান দিতে এই কার্যধারা সবসময়ই সচেষ্ট।
- ২.১.২ উপযুক্ত বয়সৰ ভিতৰত শিশুৰ গুণগত প্ৰতিপালন আৰু শিক্ষাৰ কাৰণে পৰিয়াল সম্প্ৰদায় আৰু সেৱকবোৰৰ সমতাক ভাৰতবৰ্ষই প্ৰধান্য দি আহিছে। জাতিগত, শ্ৰেণীগত আৰু লিঙ্গগত বৈষম্য আৰু বিভিন্নতা দূৰ কৰি যাতে ঐক্যবদ্ধ ভাৱে প্ৰাক শৈশৱকালীন শিক্ষা গ্ৰহণ কৰাৰ অধিকাৰ লাভ কৰিব পাৰে তাৰ প্ৰতি যত্নবান হব লাগিব। সামাজিক প্ৰাসঙ্গিকতা আৰু পৰিয়াল গাঁথনিৰ প্ৰভেদ দূৰ কৰি মা-দেউতা আৰু যি শিশুৰ প্ৰতিপালক সেই ব্যক্তিৰ প্ৰয়োজন পূৰণ কৰি এই পদ্ধতি সম্বন্ধে সঠিক ধাৰণা দিবলৈ এই কাৰ্যপন্থা দায়বদ্ধ থাকিব।

2.2 Policy Context

২.২ প্ৰকল্পৰ প্ৰাসঙ্গিকতা এবং প্ৰয়োজনীয়তা :

- 2.2.1 The Government of India recognised the significance of ECCE, through the amended Article 45 of Indian Constitution which directs that “*The State shall endeavour to provide ECCE for all children until they complete the age of six years.*”
- ২.২.১ ভাৰত সৰকাৰ ইসিসিই (ECCE) প্ৰকল্পৰ অন্তৰ্নিহিত অৰ্থ ভাৰতীয় সংবিধানৰ ৪৫ নং সংশোধনী ধাৰায় স্বীকাৰ কৰা হয়েছে। যেখানে বলা হয়েছে “The State shall endeavour to provide ECCE for all children until they complete the age of six years” অৰ্থাৎ এটি শিশু যতক্ষণ না পৰ্যন্ত তাৰ জীৱনেৰ ৬ বছৰ পূৰ্ণ কৰছে, ততদিন পৰ্যন্ত যাতে সেই শিশুটি ইসিসিই প্ৰকল্পৰ অধীনে থাকে এবং এ ব্যাপারে সৰকাৰেৰ সেই উদ্যম সৰ্বদা কাৰ্যকৰ ৰাখাৰ চেষ্টা কৰা উচিত।
- ২.২.১ ভাৰতীয় সংবিধানৰ ৪৫নং সংশোধনী ধাৰাত ভাৰত চৰকাৰে ই, চি, চি, ই (ECCE) ৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰকল্পৰ গুৰুত্ব স্বীকাৰ কৰিছে। ইয়াত উল্লেখ কৰিছে সকলো শিশুৰে যেতিয়ালৈকে সিহঁতৰ জীৱনৰ ৬ বছৰ পূৰ্ণ হোৱা নাই তেতিয়ালৈকে সিহঁত ই, চি, ই (ECCE) প্ৰকল্পৰ অধীনত থাকিব আৰু এই বিষয়ত ৰাজ্যিক চৰকাৰে চেষ্টা কৰিব।

- 2.2.2 The Right of Children to Free and Compulsory Education Act (RTE) which came into effect from April 1, 2010, has also addressed ECCE under Section 11 of the Act which states, “with a view to prepare children above the age of three years for elementary education and to provide early childhood care and education for all children until they complete the age of six years, the appropriate Government may make necessary arrangement for providing free pre-school education for such children.”
- ২.২.২ প্রতিটি শিশু যাতে বিনামূল্যে এবং বাধ্যতামূলক ভাবে শিক্ষাগ্রহণ (RTE) করতে পারে সে ব্যাপারে তার পূর্ণ অধিকার রয়েছে। এই আশুবাচ্যটি ১লা এপ্রিল, ২০১০ সাল থেকে কার্যকর হয়েছে। ইসিসিই প্রকল্পের ১১ নং ধারায় বলা হয়েছে যে, “with a view to prepare children above the age of three years for elementary education and to provide early childhood care and education for all children until they complete the age of six years, the appropriate Government may make necessary arrangement for providing free pre-school education for such children.” অর্থাৎ তিন বছর বয়সের উর্দে যত শিশু রয়েছে তাদের জন্য প্রাথমিক শিক্ষা এবং যতক্ষণ পর্যন্ত সেই শিশুর ৬ বছর বয়স না হছে ততদিন পর্যন্ত বিনামূল্যে প্রাক-শৈশবকালীন শিক্ষার ব্যবস্থা বাধ্যতামূলক ভাবে বাস্তবায়িত করা।
- ২.২.২ প্রতিজন শিশুরে যাতে বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক ভাবে শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব পাৰে সেই ক্ষেত্ৰত শিশুটোৰ পূৰ্ণ অধিকাৰ আছে। যিটো ১ এপ্ৰিল ২০১০ চনৰ পৰা কাৰ্যকৰী হৈছে। ই, চি, চি, ই, প্ৰকল্পৰ ১১নং ধাৰাত কোৱা হৈছে— With a view to prepare children above the age of three years for elementary education and to provide early childhood care and education for all children until they complete the age of six years the appropriate Government may make necessary arrangement for providing free pre-primary school education for such children. অর্থাৎ ৩ বছৰৰ উর্দত যিমান শিশু আছে সিহঁতে যেতিয়ালৈকে ৬ বছৰ বয়স পূৰ্ণ কৰা নাই তেতিয়ালৈকে বিনামূলীয়ে প্ৰাক শৈশবকালীন শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা চৰকাৰে নিশ্চিত কৈ বাস্তবায়িত কৰিব লাগিব।
- 2.2.3 ECCE has received attention in the National Policy for Children (1974), consequent to which the Integrated Child Development Services (ICDS) was initiated on a pilot basis in 1975 with the objective of laying the foundation for holistic and integrated development of child and building capabilities of caregivers. In the 11th Plan Period, the ICDS programme has been universalised to cover 14 lakh habitations. Reforms are afoot to ensure that universalisation with quality as well as focus on early childhood development is actualised in subsequent plans.
- ২.২.৩ ইসিসিই (ECCE) National Policy for Children (১৯৭৪)-এৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰে, ফলস্বৰূপ Integrated Child Development Services বা সুংসহত শিশু উন্নয়ন পৰিষেবা (ICDS) ১৯৭৫ সালে পৰীক্ষামূলক ভাবে বা পাইলট ভিত্তিতে

একটি শিশুর উন্নতির লক্ষ্যে এই প্রকল্পের সূচনা করে। ১১তম জাতীয় পরিকল্পনায় এই প্রকল্প ১৪ লক্ষ বাসস্থানকে কার্যসূচির আওতায় নিয়ে আসে। এই কার্যধারাকে সংস্কার বা পুনর্গঠনের মাধ্যমে এগিয়ে নিয়ে যাওয়া প্রাক-শৈশবকালীন উন্নতির ক্ষেত্রে অত্যন্ত কার্যকর পদক্ষেপ হিসেবে গণ্য করা হয়।

২.২.৩ ই,চি,চি,ই (ECCE) National Policy for Children ১৯৭৪র দৃষ্টি আকর্ষণ করে। ফলত Integrated Child Development Service বা সুসংহত শিশু উন্নয়ন সেবা (ICDS) ১৯৯৫ চনর পরীক্ষামূলক ভাবে বা পাইলট ভিত্তিতে এটা শিশুর উন্নতির লক্ষ্যত এই প্রকল্পের সূচনা করে। ১১তম জাতীয় পরিকল্পনার অন্তর্গত এই প্রকল্পের মাধ্যমত ১৪ লাখ বাসস্থান কার্যসূচীর অন্তর্গত করা হয়। এই কার্যসূচীর সংস্কার সাধনের মাধ্যমত আগবাড়ি যাবলৈ আৰু শিশুর প্রাক-শৈশবকালীন উন্নতির ক্ষেত্রে অতি কার্যকর পদাৰ্পন বুলি গণ্য করা হয়।

2.2.4. The National Policy on Education (1986) considers ECCE to be a critical input for human development and recognizes the holistic and integrated nature of child development. The National Nutrition Policy (1993) has also recommended interventions for child care and nutrition during early childhood. The National Health Policy (2002) and National Plan of Action for Children (2005) along with Position paper on ECCE in the National Curriculum Framework (2005) have also been supportive policy initiatives for early childhood. The Five Year Plans have also acknowledged the importance of Early Childhood Care and Education (ECCE) as the stage that lays the foundation for life-long development and the realisation of a child's full potential. The 12th Five Year Plan emphasizes *the need to address areas of systemic reform in ECCE across all channels of services in the public, private and voluntary sectors, going beyond ICDS (AWCs).*

২.২.৪ ১৯৮৬ সালে জাতীয় শিক্ষানীতি ইসিসিই-কে মানব উন্নয়নের একটি গুরুত্বপূর্ণ সংযোজন হিসেবে অন্তর্ভুক্ত করে এবং এই নীতিটিকে শিশু উন্নয়নের সার্বিক ও সুসংহত পদ্ধতি হিসেবে শনাক্ত করে। ১৯৯৩ সালে জাতীয় পুষ্টিবিধান বা পুষ্টিনীতি শিশুর পুষ্টি এবং পরিচর্যার জন্য প্রয়োজনীয় হস্তক্ষেপ সুপারিশ করে। প্রাক-শৈশবকালীন পরিচর্যার ক্ষেত্রে এছাড়াও ২০০২ সালে জাতীয় স্বাস্থ্য-নীতির পক্ষ থেকে এই ব্যাপারে গুরুত্বপূর্ণ উদ্যোগ নেওয়া হয়। ২০০৫ সালে জাতীয় শিশু সক্রিয়তা কর্মসূচির উদ্যোগ ছাড়াও ওই একই বছর জাতীয় পাঠ্যক্রম গঠন কর্মসূচি ECCE-র উপর একটি গবেষণাপত্র জমা দেওয়ার পর বিষয়টির গুরুত্ব বাড়ে। পঞ্চবার্ষিকী পরিকল্পনাতেও ইসিসিই গুরুত্ব স্বীকৃত হয় এবং এই নীতিকে জীবন গঠনের প্রধান ভিত্তি হিসেবে গঠন করার পাশাপাশি শিশুর পরিপূর্ণ বিকাশ ও সম্ভাবনার উপলব্ধিকে প্রাধান্য দেওয়া হয়। দ্বাদশ পঞ্চবার্ষিকী পরিকল্পনায় সরকারি, বেসরকারি এবং স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাগুলো ইসিসিই কর্মসূচির মধ্য দিয়ে রূপায়িত কাজগুলোতে আরও বেশি করে প্রণালীবদ্ধ সংস্কারে গুরুত্ব আরোপ করা হয়। বলা হয় যে, সুসংহত শিশু উন্নয়ন পরিষেবাকে (ICDS) কাজের পরিধি ছাড়িয়ে এই

ইসিসিই নীতি কাৰ্যকৰ কৰতে হবে।

- ২.২.৪ ১৯৮৬ চনৰ জাতীয় শিক্ষা নীতিয়ে ই,চি,চি,ই-ক মানৱ উন্নয়নৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ পদক্ষেপ হিচাপে অন্তৰ্ভুক্ত কৰে। আৰু এই নীতি শিশু উন্নয়নৰ বাবে সঠিক সুসংহত বুলি বিবেচনা কৰে। ১৯৯৩ চনৰ জাতীয় পুষ্টি নীতিয়ে শিশুৰ পুষ্টি আৰু সেৱাৰ বাবে হস্তক্ষেপ কৰি প্ৰয়োজনীয় পৰামৰ্শ আগবঢ়ায়। ২০০২ চনৰ জাতীয় স্বাস্থ্যনীতি আৰু ২০০৫ চনৰ শিশুৰ বাবে জাতীয় সক্ৰিয় আঁচনিয়ে জাতীয় পাঠ্যক্ৰম কাৰ্যসূচি ২০০৫ৰ ওচৰত ই,চি,চি,ই সম্পৰ্কে এটা গৱেষণা পত্ৰ জমা দিয়াৰ পাছত বিষয়টোৰ গুৰুত্ব বাঢ়ে। পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাই ই,চি,চি,ই-ৰ গুৰুত্ব স্বীকাৰ কৰি এটা শিশুৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশ আৰু ভৱিষ্যত সম্ভাৱনাৰ উপলব্ধিক প্ৰাধান্য দিয়ে। দ্বাদশ পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত চৰকাৰী, বেচৰকাৰী আৰু আত্মসহায়ক গোটবোৰক সুসংহত শিশু উন্নয়ন সেৱাক বিস্তাৰ কৰি ই,চি,চি,ই-ৰ নীতি কাৰ্যকৰী কৰিবলৈ অধিক গুৰুত্ব দিয়া হয়।
- 2.2.5. India is also a signatory to both the Convention on the Rights of the Child (CRC) 1989 and Education for all (EFA) 1990 which has postulated ECCE as the very first goal to be achieved for Education for All, since “learning begins at birth”. The Dakar Framework for Action (2000) and Moscow Framework for Action (2010) have reaffirmed the commitment to ECCE.
- ২.২.৫ ভাৰতবৰ্ষ ১৯৮৯ সালৰ শিশু অধিকাৰ (CRC) এবং ১৯৯০ সালৰ সকলোৰ জন্ম শিক্ষা (EFA) সন্ধি বা চুক্তিপত্ৰৰ স্বাক্ষৰকাৰী। ইসিসিই এই যোগ্য উত্তৰাধিকাৰী হিসেবে “জন্ম থেকেই শিক্ষা” কৰ্মসূচিকে প্ৰথম ও প্ৰধান লক্ষ্য স্থিৰ কৰেছে। The Dakar Framework for Action (২০০০) এবং Moscow Framework for Action (২০১০) শিশুৰ শিক্ষাৰ অধিকাৰেৰ কৰ্মসূচি ৰূপায়নেৰ ব্যাপাৰে ইসিসিই-কে দায়বদ্ধতাৰ গ্যৱাৰ্ণ্টি দিয়েছে।
- ২.২.৫ ভাৰতবৰ্ষত ১৯৮৯ চনত শিশুৰ অধিকাৰ আৰু ১৯৯০ চনত সকলোৰে বাবে শিক্ষা এই দুয়োটা অধিবেশত জন্মৰ পৰা শিক্ষা সকলোৰে বাবে ই,চি,চি,ই-ৰ প্ৰথম আৰু প্ৰধান লক্ষ্য হিচাপে স্থিৰ কৰিছে। The Dakar frame work for action (২০০০) আৰু Moscow frame work for action (২০১০) কাৰ্যসূচী ৰূপায়ন কৰিবৰ কাৰণে ই,চি,চি,ই-ক দায়বদ্ধ কৰিছে।

2.3 Programme Context

২.৩ কৰ্মসূচি :

- 2.3.1 ECCE services are delivered through public, private and non-governmental service providers.

The public channel is the largest provider of ECCE services, historically through Integrated Child Development Services (ICDS) which is the world’s largest programme mandated to provide ECCE. Today the ICDS programme provides services to nearly 80 million children under six years of age, through a network of 1.4 million approved Anganwadi Centres (AWCs). Programmes for universalizing elementary education such as the *Sarva Shiksha Abhiyan* (SSA) and National Programme for Education of Girls at Elementary Level

(NPEGEL) have also supported setting up of ECCE centres, attached to primary schools in certain districts of the country as a stop gap arrangement till Anganwadi Centres are universalized in the area.

২.৩.১ NGO বা স্বেচ্ছাসেবী সংস্থা, সরকারি এবং বেসরকারি পরিষেবার মাধ্যমে ইসিসিই পরিষেবা প্রদান করা হয়।

সরকারি পরিষেবাই সর্ববৃহৎ পরিষেবা। সুসংহত শিশুকল্যাণ বা উন্নয়ন পরিষেবা বিশ্বের বৃহত্তম শিশু কল্যাণ পরিষেবাগুলোর অন্যতম। ইসিসিই বা প্রাক-শৈশব পরিচর্যা বা যত্ন এবং শিক্ষানীতি এই বৃহৎ কর্মসূচির অধীনে কাজ করে চলেছে। দেশে বর্তমানে ৬ বছরের নীচে ৮০ মিলিয়ন অর্থাৎ (১ মিলিয়ন সমান ১০ লক্ষ) শিশু ICDS বা সুসংহত শিশুকল্যাণ পরিষেবার অধীনে রয়েছে। সারা দেশে ১০ লক্ষ ৪০ হাজার স্বীকৃত অঙ্গনাওয়াড়ি কেন্দ্র এই কর্মসূচি রূপায়নে কাজ করে চলেছে। শিশু শিক্ষাকে সর্বব্যাপী করার লক্ষ্যে সর্বশিক্ষা অভিযান (SSA) এবং জাতীয় প্রাথমিক স্তর বালিকা শিক্ষা কর্মসূচিও (NPEGEL) ইসিসিই কেন্দ্র স্থাপনে সহায়তা করে চলেছে। কোনও কোনও অঞ্চলে বা জেলায় স্থান বা কেন্দ্র সংকুলানের অভাবে প্রাথমিক বিদ্যালয়গুলির সঙ্গেই ECCE কেন্দ্রগুলি জুড়ে দিয়ে কাজ চলছে।

২.৩.১ রাজস্বরা, চরকারী আৰু বেচরকারী সেৱাৰ মাধ্যমত ই,চি,চি,ই সেৱা প্রদান কৰা হয়। ই,চি,চি,ই সেৱা সৰ্ববৃহৎ চৰকাৰী সেৱা সুসংহত শিশু উন্নয়ন সেৱা বিশ্বৰ বৃহত্তম কাৰ্যক্রমৰ ভিতৰত অন্যতম সেৱা। যাৰ জৰিয়তে ই,চি,চি,ই-ৰ কাৰ্যসূচী লোৱা হৈছে। বৰ্তমানে দেশত ৬ বছৰৰ তলত ৮০ মিলিয়ন (১ মিলিয়ন সমান ১০ লাখ) শিশু সুসংহত শিশু উন্নয়ন সেৱাৰ অধীনত তথা ১.৪ মিলিয়ন স্বীকৃতি প্ৰাপ্ত অঙ্গনৱাদী শিক্ষা কেন্দ্ৰত আছে। শিশু শিক্ষাক সৰ্বব্যাপী কৰাৰ উদ্দেশ্যে সৰ্ব শিক্ষা অভিযান আৰু জাতীয় বুনয়াদী ছোৱালী শিক্ষা স্তৰ কাৰ্যসূচী (NPEGEL) যে কিছুমান জিলাত কেন্দ্ৰ স্থাপনৰ অভাৱ দূৰ কৰিবলৈ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ লগতে অঙ্গনৱাদী কেন্দ্ৰবোৰতো ই,চি,চি,ই-ৰ কেন্দ্ৰ সমূহ সংযুক্ত কৰি কাম চলাই গৈছে।

2.3.2. Creche services are provided both through public schemes and statutory provisions. The Rajiv Gandhi National Creche Scheme for Working Mothers offers care and education services for children below 6 years of age and figures for 2011-2012 indicate that a total of 23,785 creches (MWCD Annual Report 2011-2012) are operational across the country. Statutory creche services include creches legally mandates under laws and acts such as (a) The Mines Act (1952)(b) Factories (Amendment) Act, 1987 (c) Plantations Labour Act. (1951), (d) Building and Other Construction Workers' (Regulation of Employment and Conditions of Service) Act, 1996 and (e) The Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act. (2005).

২.৩.২ সরকারি এবং বিধিবদ্ধ এই দুই ধরনের প্রকল্পের মাধ্যমে শিশুদের রক্ষণাবেক্ষণের জন্য ক্রেস (Creche) পরিষেবা দেওয়া হচ্ছে। এ পর্যন্ত দেশে ২৩,৭৮৫টি ক্রেস রয়েছে (MWCD বার্ষিক রিপোর্ট ২০১১-১২ অনুযায়ী)। এগুলো কর্মরত মহিলাদের দ্বারা ৬ বছর বা তার কম বয়সী শিশুদের রক্ষণাবেক্ষণের কাজ করেছে বিভিন্ন ক্রেসে।

ৰাজীৱ গান্ধী জাতীয় ক্ৰেশ প্ৰকল্পৰ অধীনে কাজগুলি চলছে। বিধিবদ্ধ ক্ৰেশগুলো (ক) ১৯৫২ খনি আইন, (খ) ১৯৮৭ সালের কারখানা সংশোধন আইন (গ) বাগিচা শ্ৰম আইন ১৯৫১ (ঘ) দালান ও অন্যান্য নিৰ্মাণ কৰ্মচাৰী আইন ১৯৯৬ এবং (ঙ) মহাত্মা গান্ধী জাতীয় গ্ৰামীন ৰোজগাৰ যোজনা (এমএনৱেগা, ২০০৫) আইন অনুযায়ী চালিত হয়।

২.৩.২ চৰকাৰী আৰু বিধিবদ্ধ এই দুই ধৰণৰ প্ৰকল্পৰ মাধ্যমত শিশুৰ বক্ষণাবেক্ষণৰ কাৰণে ক্ৰেইশ্ব (CRECHE) সেৱা ঘোষণা কৰা হৈছে। এতিয়ালৈকে দেশৰ ভিতৰত ২৩৭৮৫খন ক্ৰেইশ্বত ৰাজীৱ গান্ধী ক্ৰেইশ্ব কাৰ্যসূচীৰ অধিনত কৰ্মৰত মহিলাসকলৰ দ্বাৰা ৬ বছৰৰ তলৰ শিশুবোৰৰ শিক্ষা আৰু সেৱা দান কৰোৱা হৈছে। (MWCD) বাৰ্ষিক ৰিপোৰ্ট ২০১১-১২ অনুসৰি। বিধিবদ্ধ শিশুৰ তত্ত্বাৱধান কেন্দ্ৰ (ক্ৰিষ্ট) বোৰ হৈছে (ক) খনি আইন (১৯৫২) (খ) ফেক্টৰী কাৰখানা আইন (১৯৮৭) (গ) বাগিছা শ্ৰম আইন (১৯৫১) (ঘ) অট্টালিকা আৰু অন্যান্য নিৰ্মাণ কৰ্মচাৰী আইন (১৯৯৬) (ঙ) মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰামীন ৰোজগাৰ আঁচনি (MGNREGA)।

2.3.3. Various other national government programmes that support quality access to basic services for all, such as National Rural Health Mission, Total Sanitation and Drinking Water Campaign, targeted and conditional schemes like the Janini Suraksha Yojana and the Indira Gandhi Matritva Sahyog Yojana and provisions of maternity benefit that support women's reproductive health and child care needs as also schemes such as the Integrated Child Protection Scheme (ICPS) are expected to contribute towards an enabling environment for families to care for young children.

২.৩.৩ এছাড়াও বিভিন্ন জাতীয় প্ৰকল্প প্ৰত্যক্ষ এবং পৰোক্ষভাবে ইসিসিই-কে সহায়তা কৰে যায়। তাৰমধ্যে রয়েছে জাতীয় স্বাস্থ্য মিশন। সম্পূৰ্ণ স্বাস্থ্যবিধান ও পৰিচ্ছন্নতা, পানীয় জল অভিযান ইত্যাদি। এছাড়া রয়েছে জননী সুৰক্ষা যোজনা এবং ইন্দিৰা গান্ধী মাতৃত্ব সহযোগ যোজনা। মায়েদের স্বাস্থ্যৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখতে প্ৰসবকালীন বিভিন্ন ধৰণৰ সহযোগ এবং শিশুৰ পৰিচৰ্যাৰ জন্য সুসংহত শিশু সুৰক্ষা প্ৰকল্পগুলিও ইসিসিই-কে সহযোগিতা কৰে যাবে বলে প্ৰত্যাশা রয়েছে।

২.৩.৩. বিভিন্ন ৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰকল্পই ই,চি,চি,ই-ৰ সহায় কৰি আছে। তাৰ ভিতৰত ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰামীন স্বাস্থ্য মিশন সম্পূৰ্ণ স্বাস্থ্য বিধান ও বিশুদ্ধ খোৱা পানী অভিযান, জননী সুৰক্ষা যোজনা, ইন্দিৰা গান্ধী মাতৃত্ব সহযোগ যোজনা আৰু মাতৃসকলৰ স্বাস্থ্যৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিবলৈ প্ৰসৱৰ সময়ো বিভিন্ন ধৰণৰ সহায়-সহযোগ আৰু সেৱাৰ কাৰণে সু-সংহত শিশু সুৰক্ষা প্ৰকল্পবোৰে ই,চি,চি,ই-ক সহযোগিতা কৰিব বুলি আশ্বাস দিছে।

2.3.4 The unregulated private channel, both organized and unorganized is perhaps the second largest service provider of ECCE and its outreach is steadily spreading even into the rural areas across the country although with varied quality. This channel suffers from issues of inequitable access, uneven quality and growing commercialization.

২.৩.৪ বিধিবদ্ধ বা আইনি সৰকাৰি ব্যবস্থাপনাৰ বাইৰে সংগঠিত এবং অ-সংগঠিত এক

বিশাল বে-সরকারি ক্ষেত্র রয়েছে, যা ইসিসিই-এর দ্বিতীয় বৃহত্তম পরিষেবা ক্ষেত্র বলে বিবেচিত হয়ে আসছে। এমনকী দেশের প্রত্যন্ত গ্রামাঞ্চলেও এই ক্ষেত্রগুলো ইসিসিই-র প্রকল্পগুলো অত্যন্ত সংহতভাবে নিয়ে যেতে সক্ষম। যদিও কাজের মধ্যে গুণগত তারতম্য রয়েছে। দ্রুত বর্ধমান বাণিজ্যিকরণ, গুণের ফারাক এবং দৃষ্টিভঙ্গির অসমতা নানা প্রতিবন্ধকতা সৃষ্টি করে।

২.৩.৪. বিধিসম্মত বা চৰচাৰী আইনী ব্যৱস্থাসমূহৰ উপৰিও সংগঠিত আৰু অসংগঠিত এটি বিশাল ক্ষেত্র আছে। যিয়ে ই,চি,চি,ই-ক অদ্বিতীয় বৃহত্তম সেৱা বুলি বিবেচনা কৰিছে। আনকি গ্রাম্য অঞ্চলত এই ক্ষেত্ৰবোৰে ই,চি,চি,ই-ৰ প্ৰকল্পবোৰক সুনিশ্চিত বাবে চলাই নিবলৈ সক্ষম যদিও কামবোৰৰ মাজত গুণগত তাৰতম্য আছে। বাণিজ্যিকৰণৰ দ্রুত বৃদ্ধি, গুণগত তাৰতম্য, দৃষ্টিভংগীৰ অসতা আদিয়ে ইয়াৰ প্ৰতিবন্ধকতাৰ সৃষ্টি কৰিছে।

2.3.5 In the non-governmental channel, there are small scale initiatives which are largely supported by trusts, societies, religious groups or international funding agencies.

২.৩.৫ বেসরকারি ক্ষুদ্র উদ্যোগগুলিকে সহায়তা করে বিভিন্ন ট্রাস্ট, সমবায়, ধর্মীয় প্রতিষ্ঠান এবং আন্তর্জাতিক সংস্থা।

২.৩.৫ বেচৰকাৰী, ক্ষুদ্র উদ্যোগবিলাক বিভিন্ন ট্ৰাস্ট, সমবায়, ধৰ্মীয় প্ৰতিষ্ঠান আৰু আন্তৰ্জাতিক সংস্থায় সহায় কৰি আছে।

2.3.6. There is a need to harmonise the activities of all these service providers, in accordance with service delivery norms, standards and regulations. The primary responsibility for this lies with the Government.

২.৩.৬ সরকারের গুরুদায়িত্ব হল, সরবরাহ ব্যবস্থা, গুণগত মান এবং বিধি-নিয়ম দিয়ে বিভিন্ন পরিষেবা সংস্থাগুলোর কাজের মধ্যে সংহতি বিধান করা।

২.৩.৬ চৰকাৰৰ গুৰু দায়িত্ব হল পূৰ্ণ ব্যৱস্থা গুণগত মান আৰু নীতি-নিয়মেৰে বিভিন্ন সেৱামূলক সংস্থাসমূহৰ মাজত সংহতি স্থাপন কৰা।

2.3.7. Despite the existence of multiple service providers, there is no reliable data available about the actual number of children attending ECCE provisions and their breakup as per delivery of services type of services. Out of the 158.7 million children in the below six years category (Census 2011), about 76.5 million children i.e. 48.2 percent are reported to be covered under the ICDS (MWCD, 2011). With emphasis on quality in the strengthened and restructured ICDS, this figure is like to increase further. Broad estimations indicate that a significant number is also covered by the private service providers, besides some limited coverage by the non-governmental service providers for which no reliable data exists.

২.৩.৭ ই.সি.সি.ই-র কাজের সঙ্গে যুক্ত সরকারি, বেসরকারি, স্বেচ্ছাসেবী বিভিন্ন পরিষেবা সংস্থা থাকা সত্ত্বেও এ পর্যন্ত কত সংখ্যক শিশু এই নীতির আওতায় রয়েছে তার কোনো নির্ভরযোগ্য তথ্য বা ডাটা নেই। ছয় বৎসরের কম বয়সী মোট ১৫৮.৭

মিলিয়ন (১৫ কোটি ৮৭ লক্ষ) শিশু এ দেশে রয়েছে। এটা ২০১১ সালের জনগণনার হিসেব অনুযায়ী। এর মধ্যে ৭৬.৫ মিলিয়ন (৭ কোটি ৬৫ লক্ষ) শিশু অর্থাৎ মোট সংখ্যার ৪৮.২ শতাংশ আই.সি.ডি.এস.-এর অধীনে রয়েছে (MWCD সিডি-২০১১)। আইসিডিএস তারপর আরও শক্তিশালী হয়েছে এবং পূর্ণগঠিত হয়েছে। অনুমান করা যায় যে সংখ্যাটা বেড়েছে। বেসরকারী সংস্থার সক্রিয়তায় সংখ্যাবৃদ্ধির কথা স্বীকৃত, যদিও স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাগুলির কাজের নির্দিষ্ট তথ্যের অভাব একটা বড় প্রতিবন্ধকতা তো বটেই।

২.৩.৭ বহুসংখ্যক স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাসমূহ ই,চি,চি,ই,-ৰ লগত জড়িত হৈ থকা সত্ত্বেও এতিয়ালৈকে কিমান সংখ্যক শিশু এই কাৰ্যসূচীৰ অধিনত আছে, ইয়াৰ কোনো নিৰ্ভৰযোগ্য তথ্য নাই। ৬ বছৰ বয়সৰ তলৰ মুট ১৫৮.৭ মিলিয়ন শিশুৰ ভিতৰত প্ৰায় ৭৫.৫ মিলিয়ন অৰ্থাৎ ৪৮.২ শতাংশ শিশু (ICDS)ৰ অধিনত আছে। ২০১১ চনৰ লোকপিয়ল আৰু (MWCD) ২০১১ অনুসৰি। তাৰ পিছত অধিক শক্তিশালী আৰু পূৰ্ণ বিন্যাস হৈছে, আগলৈ এই সংখ্যাটো বৃদ্ধি হব। বেচৰকাৰী সংস্থাবোৰৰ সক্রিয়তা বৃদ্ধিৰ কথা স্বীকাৰ কৰিব পাৰি যদিও সেৱামূলক সংস্থাসমূহৰ কামৰ নিদৃষ্ট তথ্যৰ অভাৱ এটা ডাঙৰ প্রতিবন্ধক কথা।

2.3.8 The quality and coverage of non-formal preschool / early childhood care and education imparted through these multiple service providers in uneven and varies from a minimalist approach to accelerated academic programmes. This is largely an outcome of inadequate understanding of the concept of ECCE and its basic premises, its philosophy and importance among all stakeholders. This, coupled with inadequate institutional capacity in the existing system and an absence of standards, regulatory norms and mechanisms to ensure quality, has aggravated the problem.

২.৩.৮ প্ৰথা বহিৰ্ভূত (Non-formal) প্ৰাক-বিদ্যালয় এবং শৈশব-পূৰ্ববৰ্তী পৰিচৰ্যাৰ জন্য যে পৰিষেবা দেওয়া হয় তাৰ গুণগত মান এবং কাজেৰ পৰিধিৰ মধ্যে বিস্তৰ ফাৰাক রয়েছে। প্ৰথাগত কৰ্মসূচীগুলিৰ প্ৰাথমিক দৃষ্টিভঙ্গিৰ সঙ্গৈ এৰ তাৰতম্য রয়েছে। ECCE-ই এৰ কাজ এবং উদ্দেশ্য সম্বন্ধে মৌলিক স্বচ্ছতাৰ অভাবই এ ধৰণেৰ প্ৰতিবন্ধকতা দেখা দেয়। প্ৰাতিষ্ঠানিক অক্ষমতা, গুণমানেৰ অভাব, বিধিনিয়মেৰ অজ্ঞানতা সবকিছু মিলিয়েই এই সমস্যা দেখা দেয়।

২.৩.৮ আনুষ্ঠানিক প্ৰাক বিদ্যালয় আৰু শৈশৱ শিক্ষা আৰু প্ৰতিপালনৰ কাৰণে যি সেৱাদান কৰা হয় তাৰ গুণগত মান আৰু শিক্ষা কাৰ্যসূচীৰ মাজত বহুতো পাৰ্থক্য আছে। ই, চি,চি,ই-ৰ কৰ্ম আৰু উদ্দেশ্য সম্বন্ধে মৌলিক স্বচ্ছতাৰ অভাৱৰ কাৰণে এনেধৰণেৰ প্ৰতিবন্ধকতাই দেখা দিয়ে। প্ৰতিষ্ঠানিক অক্ষমতা, গুণমানৰ অভাৱ, নীতি-নিয়মৰ অজ্ঞানতা আদি আটাইবোৰ মিলি এই সমস্যাই দেখা দিয়ে।

2.4 In the above context, there is a need to ensure Early Childhood Care and Education (ECCE) for every child below six years accorss the country through appropriate reforms, measures and corrective actions enshrined in the policy.

- ২.৪ উপরে উল্লিখিত সকল প্রকার তথ্য অনুযায়ী দেশের ছয় বছরের কম বয়সী শিশুদের প্রাক শৈশব পরিচর্যা বা যত্ন এই শিক্ষা নীতির (ECCE) মাধ্যমে সমতুল্যে রক্ষা করার ব্যাপারে নিশ্চিত করা একান্ত জৰুৰী।
- ২.৪ ওপৰত উল্লেখ কৰা তথ্য অনুযায়ী দেশৰ ৬ বছৰ বয়সৰ তলত থকা শিশুবোৰৰ প্ৰাক শৈশৱকালীন যত্ন আৰু শিক্ষানীতিৰ জৰিয়তে সঠিক সংস্কাৰ, পৰিমাণ আৰু প্ৰচেষ্টাৰ সৈতে নিশ্চিত কৰা একান্ত জৰুৰী।

3. The Policy

৩. কী আছে এই ইসিসিই (ECCE) নীতিতে

3.1 The National ECCE Policy conforms to the vision of holistic and integrated development of the child, with **focus on car and early learning** at each sub-stage of the developmental continuum, in order to support children's all round and holistic development. This is envisaged to be provided by several care providers such as parents, families, communities and other institutional mechanisms like public, private and non-governmental service providers.

৩.১ নীতিৰ মূল বাৰ্তা শিশুৰ সুসংহত ও সাৰ্বিক বিকাশ এবং কল্যাণ। মূল জোৰ দেওয়া হয়েছে সমতুল্য পরিচর্যা এবং সময়পূৰ্ব বা শীঘ্ৰ শিক্ষায়। শিশু ছয় বছৰ বয়স প্ৰাপ্তিৰ আগের প্রতিটি স্তরে এই দুটি বিষয়ের ওপৰ নজর রাখা। শিশুৰ সাৰ্বিক বিকাশ এবং উন্নতিৰ জন্য এর গুৰুত্ব সৰ্বাধিক। বাবা-মা, পৰিবার, প্ৰতিবেশি, গোষ্ঠী, আত্মীয়, বিভিন্ন প্ৰতিষ্ঠানিক সহায়তা (সৰকাৰি, বেসৰকাৰি এবং স্বেচ্ছাসেৱী-এন.জি.ও) প্ৰাক শৈশব বয়সেৰ শিশুদেৰ এই সমতুল্য পরিচর্যা এবং সময়পূৰ্ব শীঘ্ৰ শিক্ষা প্ৰদানেৰ দায়িত্বে থাকেন।

৩.১ ৰাষ্ট্ৰীয় এই ই,চি,চি,ই-ৰ উদ্দেশ্য হল প্ৰাক শৈশৱ শিক্ষা আৰু যত্নৰ সৈতে শিশুৰ সু-সংহত ও সাৰ্বিক উন্নয়ন। শিশুৰ সাৰ্বিক বিকাশ আৰু উন্নতিৰ বাবে ইয়াৰ গুৰুত্ব সৰ্বাধিক। পিতৃ-মাতৃ, পৰিয়াল, সম্প্ৰদায় আৰু বিভিন্ন প্ৰতিষ্ঠানিক ব্যৱস্থাসমূহ যেনে— চৰকাৰী-বেচৰকাৰী, স্বেচ্ছাসেৱী সংগঠন আদিয়ে প্ৰাক শৈশৱ শিক্ষা প্ৰদানেৰ দায়িত্ব লব লাগিব।

৩.২. বয়সেৰ বিভিন্ন স্তৰভেদ অনুযায়ী প্ৰয়োজনসমূহ :

3.2. The sub stages with their age-specific needs are as follows :

(i) Conceptions to birth— ante and post natal health and nutritiional care of mother, maternal counselling, safe childbirth, maternity entitlements, child protection and non-discrimination.

(ক) সন্তানধাৰণ : প্ৰসবকালীন এবং প্ৰসব পৰবৰ্তী মেয়েদেৰ স্বাস্থ্য ও পুষ্টিৰ প্ৰতি খেয়াল রাখা। মাতৃত্বকালীন মানসিক সুস্থিতিৰ চিকিৎসা বা কাউন্সেলিং, নিৰাপদ বা বিঘ্নহীন প্ৰসব, মাতৃত্বকালীন সচেতনতা, শিশু সুৰক্ষা এবং অন-অস্পৃশ্যতা।

(ক) সন্তানধাৰণ : প্ৰসৱকালীন আৰু প্ৰসৱৰ পিছত মাতৃৰ স্বাস্থ্য আৰু পুষ্টিৰ প্ৰতি চকু দিয়া মাতৃত্বকালীন মানসিক স্থিতিৰ চিকিৎসা বা কাউন্সেলিং নিৰাপদ প্ৰসৱ, মাতৃত্বকালীন সচেতনতা, শিশু সুৰক্ষা আৰু অপ্ৰশ্যতা দূৰ কৰা।

(ii) Birth to three years— survival, safety, protection environment, health care,

nutrition including infant and young child feeding practices for the first six months, attachment to an adult, opportunity for psycho-social stimulation and early interaction in safe, nurturing and stimulating environments within the home and appropriate child care centres.

- (খ) জন্মের তিন বছর : মৃত্যু প্রতিরোধ (সারভাইভাল), নিরাপত্তা, সুৰক্ষার পৰিবেশ, স্বাস্থ্য পৰিচৰ্যা, ৬ মাস বয়স পৰ্যন্ত শিশুৰ পুষ্টি, মাতৃদুগ্ধ পানৰ নিয়মিত চৰ্চা, পৰিণত বয়স্কদেৰ উষ্ণ সান্নিধ্য, সমাজ-মনস্তাত্ত্বিক সহায়ক পৰিবেশ। শিশুৰ সময়পূৰ্ব বা একেবাবে প্ৰাথমিক অবস্থায় নিৰাপদ সামাজিক আদানপ্ৰদানেৰ পৰিবেশ প্ৰদান। ঘৰে এবং বাহিৰে শিশু পৰিচৰ্যা কেন্দ্ৰে শিশুদেৰ জন্য উৎসাহব্যঞ্জক পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰা।
- (খ) জন্মৰ তিনিবছৰ বয়সলৈ মৃত্যু প্ৰতিৰোধ, নিৰাপত্তা, সুৰক্ষাৰ পৰিবেশ, স্বাস্থ্য পৰিচৰ্যা, ৬ মাহ বয়সলৈকে শিশু পুষ্টি, মাতৃ গাখীৰ পান কৰাৰ নিয়মিত চৰ্চা জ্যেষ্ঠ সকলৰ সান্নিধ্য, সমাজ মনস্তাত্ত্বিক সহায়ক পৰিবেশ, শিশু প্ৰাথমিক অৱস্থাত নিৰাপদ সামাজিক পৰিবেশ প্ৰদান কৰা, ঘৰত আৰু বাহিৰত শিশুৰ সেৱাৰ উপযুক্ত কেন্দ্ৰ স্থাপন কৰা।
- (iii) Three to six years— protection from hazards, health care, nutrition, attachment to an adult, developmentally appropriate play-based preschool education with a structured and planned school readiness component for 5 to 6 year olds.
- (গ) তিন থেকে ছয় বছৰ বয়স : ঝামেলা-ঝগুগাট থেকে দূৰে রাখা, স্বাস্থ্যেৰ প্ৰতি খেয়াল রাখা, পুষ্টি সাধন, বয়স্কদেৰ উষ্ণ আবেগিক সান্নিধ্য, ক্ৰীড়াভিত্তিক উন্নতধৰনেৰ প্ৰাক-বিদ্যালয় শিক্ষা। যে পাঠ্যক্ৰম ৫ থেকে ৬ বছৰেৰ শিশুৰ জন্য একটা পৰিকল্পিত এবং বৈজ্ঞানিক আগাম ভিত্তি ৰচনাৰ সহায়ক।
- (গ) তিনিৰ পৰা ছয় বছৰ বয়সলৈ বিশৃঙ্খল পৰিস্থিতিৰ পৰা আঁতৰাই ৰখা, স্বাস্থ্যৰ প্ৰতি যত্নলোৱা, পুষ্টিসাধন, বয়স্ক লোকৰ উষ্ণ আবেগিক সান্নিধ্য, খেল-ধেমালি ভিত্তিক প্ৰাক-বিদ্যালয় শিক্ষা প্ৰদান কৰা। ৫ৰ পৰা ৬ বছৰ বয়সৰ শিশুৰ উপযোগী গঠনমূলক আৰু পৰিকল্পিত প্ৰস্তুতিৰ পাঠ্যক্ৰমৰ ব্যৱস্থা কৰা।

3.3 These age-specific needs are the basis for providing ECCE services in accordance with appropriate technical norms and standards. The various needs of the children will be taken care of by the National ECCE Policy in convergence with related programmes and policies of other sectors such as health, nutrition, education etc.

৩.৩. এই বয়স নিৰ্ভৰ প্ৰয়োজনগুলো সময়মতো মিটিয়ে যাওয়াই ECCE-ৰ পৰিষেবাৰ প্ৰধান ও অন্যতম উদ্দেশ্য। এৰ জন্য দৰকাৰ যথাযথ কাৰিগৰি নিয়ম এবং গুণগত মান বজায় রেখে চলা। স্বাস্থ্য, পুষ্টি এবং শিক্ষা বিভিন্ন সহযোগী কৰ্মসূচি ও নীতিৰ সঙ্গে সামঞ্জস্য ভাব রেখেই জাতীয় ECCE নীতি দেশেৰ শিশুদেৰ বিভিন্ন প্ৰয়োজন মিটিয়ে যেতে পারে।

৩.৩ শিশুৰ এনে ধৰণৰ বয়স ভিত্তিক প্ৰয়োজনসমূহ ই,চি,চি,ই, সেৱাই কৌশলগত মান আৰু কৃত্ৰবে পূৰণ কৰিব পাৰিব। স্বাস্থ্য, শিক্ষা, পুষ্টি ইত্যাদি আৰু অন্যান্য কাৰ্যক্ৰম আৰু প্ৰকল্পৰ মাজত

সামঞ্জস্য বজাই ৰাখি ৰাষ্ট্ৰীয় ই,চি,চি,ই-য়ে শিশুসকলৰ বিভিন্ন প্ৰয়োজন সমূহ পূৰণ কৰিব পাৰে।

3.4 The policy recognizes that young children are best cared for in their family environment, however in a country of widespread diversity and stratification, many families need supportive measures for the optimal development of the child. The Policy thus acknowledges multiple models of ECCE service delivery and would be applicable to all ECCE programmes that are offered by public, private and non-governmental service providers in all settings which could go by the nomenclature of AWCs, creches, play groups, play schools, pre-schools, nursery schools, kindergartens, preparatory schools, balwadis, home-based care etc.

৩.৪ এই নীতি অনুযায়ী পৰিবাৰেৰ মध्येই একটা শিশুৰ সেৱা পৰিচৰ্যা যত্ন সম্ভৱ। যদিও ভাৰতবৰ্ষেৰ মতো একটা নানা বৈচিত্ৰ এবং সামাজিক ও আৰ্থিক স্তৰবিন্যাসেৰ দেশে শিশুৰ পৰিচৰ্যা ও পৰিপূৰ্ণ বিকাশেৰ জন্য পৰিবাৰেৰ বাহিৰেৰে বিভিন্ন পৰিষেবা প্ৰদানেৰ প্ৰয়োজনীয়তাও রয়েছে। এই কাৰণেই ECCE শিশুৰ পূৰ্ণ বিকাশেৰ জন্য সৰকাৰি, বেসৰকাৰি এবং স্বেচ্ছাসেৱী সংস্থাকে কৰ্মসূচিৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰছে। যেমন— AWCs, Creches, ক্ৰীড়া-গোষ্ঠী গঠন, ক্ৰীড়া-বিদ্যালয়, প্ৰাক-বিদ্যালয়, নাৰ্সাৰি, কিণ্ডাৰ- গাৰ্টেন, প্ৰস্তুতি-বিদ্যালয়, বালোয়াড়ি কেন্দ্ৰ, গৃহ-ভিত্তিক পৰিচৰ্যা ইত্যাদি বিভিন্ন প্ৰকল্পে ECCE-ৰ কাৰ্যসূচি ৰূপায়ন হয়ে থাকে।

৩.৪ এই নীতি অনুসৰি পৰিয়ালৰ পৰিবেশৰ ভিতৰত এটা শিশুৰ ভালদৰে যত্ন লোৱা সম্ভৱ, যিকি নহওক ভাৰতবৰ্ষৰ দৰে এখন বৈচিত্ৰপূৰ্ণ আৰু বিভিন্ন স্তৰীভূত দেশত শিশুৰ পূৰ্ণ বিকাশৰ কাৰণে পৰিয়ালৰ বাহিৰেও বিভিন্ন সেৱাসমূহৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে। সেই কাৰণে বহুমুখী ই,চি, চি,ই-ৰ আদৰ্শ হিচাপে শিশুৰ পূৰ্ণ বিকাশৰ কাৰণে চৰকাৰী, বেচৰকাৰী আৰু স্বেচ্ছাসেৱী সংস্থাসমূহক ই,চি,চি,ই-ৰ কাৰ্যসূচীৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে যেনে— (AWCS, Creches) ক্ৰীড়া, গোট, ক্ৰীড়া বিদ্যালয়, প্ৰাক বিদ্যালয়, নাৰ্সাৰী বিদ্যালয়, কিণ্ডাৰ গাৰ্টেন, প্ৰস্তুতি বিদ্যালয়, বালোৱাড়ি, গৃহভিত্তিক সেৱা ইত্যাদি।

4. Vision of the Policy

8. নীতিৰ দৃষ্টিকোণ বা উদ্দেশ্য

4.1 The vision of the policy is to achieve holistic development and active learning capacity of all children below 6 years of age by promoting free, universal, inclusive, equitable, joyful and contextualised opportunities for laying foundation and attaining full potential. It envisages to improve pathways for a successful and smooth transition from care and education provided at home to centre based ECCE and thereafter to school are provision by facilitating an enabling environment through appropriate systems, processes and provisions across the country.

৪.১ ছয় বছৰেৰ কম বয়সী দেশেৰ সকল শিশুৰ সাৰ্বিক বিকাশ এবং সক্ৰিয় শিক্ষাৰ ক্ষমতা প্ৰদানই ইসিসিই-ৰ প্ৰধান লক্ষ্য। দেশেৰ শিশুদেৰ জন্য এই মুক্ত, চিৰন্তন, সম্পৃক্ত, সমতা-সহায়ক, আনন্দদায়ক এবং প্ৰেক্ষিতবান্ধব সুযোগ সৃষ্টিৰ প্ৰধান লক্ষ্য পৰিপূৰ্ণ বিকাশ এবং একটা শক্তিশালী ভিত্তি নিৰ্মাণ।

গৃহ থেকে গৃহেৰ বাহিৰে শিশুৰ যত্ন পৰিচৰ্যাৰ পথ সফল ও সংহত কৰাও ইসিসিই-ৰ অন্যতম কাজ। বিদ্যালয়ে যাওয়াৰ জন্য উপযুক্ত সময় বা বয়সেৰ জন্য তৈৰি হওয়াৰ জন্য সময়পূৰ্ব সময়

থেকেই যথাযথ নিয়ম শৃঙ্খলা, অনুক্রম পরিবেশ প্রদান ইসিসিই-ৰ জন্য অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ।

- ৪.১ মুক্ত সার্বজনীন সামগ্ৰিক, ন্যায়সংগত, আনন্দদায়ক আৰু শক্তিশালী ভেটি নিৰ্মাণৰ বাবে বাধাহীন সুযোগ লাভ কৰি ৬ বছৰ বয়সৰ তলত থকা শিশুসকলৰ সাৰ্বিক বিকাশ আৰু সক্ৰিয় শিক্ষাৰ ক্ষমতা প্ৰদান কৰাই হল ই,চি,চি,ই নীতিৰ মূল লক্ষ্য। উপযুক্ত পদ্ধতি, প্ৰক্ৰিয়া আৰু সমলবোৰৰ জৰিয়তে ঘৰৰ পৰা কেন্দ্ৰলৈ শিশুৰ যত্ন সোৱাৰ পথ সকল আৰু সং-সংহত কৰা আৰু তাৰ পিছত বিদ্যালয়লৈ যোৱাৰ কাৰণে এটা উপযুক্ত সক্ষম পরিবেশ গঢ়ি তোলাটো ই,চি,চি,ই-ৰ মূল ভেটি।

এই নীতিৰ লক্ষ্যপূৰণৰ জন্য সরকারকে নিম্নলিখিত উদ্দেশ্যবিধি বেধে দেওয়া হয়েছে :

In furtherance of the vision of the policy the government shall be guided by the following objectives.

- i. Facilitate comprehensive childcare supports, infrastructure and services aimed at holistic well-being of children and responsive to their developmental needs along the continuum of care from conception to age six.
 - (১) সৰ্বস্তৰে শিশু যত্ন ও পরিচৰ্যা, পৰিকাঠামো এবং পরিষেবা প্ৰদান। লক্ষ্য শিশুৰ সাৰ্বিক বিকাশ। বয়সেৰ বিভিন্ন স্তৰে তাৰেৰ প্ৰয়োজনীয়তা পূৰণ। সন্তান ধাৰণ থেকে ছ'বছৰ বয়স পৰ্যন্ত নিৰন্তৰ যত্ন, পরিচৰ্যা প্ৰদান।
 - (১) সৰ্বাত্মক শিশুৰ যত্ন, আন্তগাথনি আৰু সেৱা প্ৰদানৰ লক্ষ্য স্থিৰ কৰিবলৈ গৰ্ভধাৰণ কৰাৰ পৰা ৬ বছৰ বয়সলৈকে শিশুৰ সাৰ্বিক কল্যাণ আৰু আৱশ্যকীয় প্ৰয়োজন পূৰণত সহানুভূতিশীল হোৱা।
- ii. Universalise and reinforce ECCE and ensure adaptive strategies for inclusion of all children with specific attention to vulnerable children.
 - (২) ইসিসিই-কে সৰ্বজনগ্ৰাহ্য ও সৰ্বস্তৰে ছড়িয়ে দেওয়া। বিশেষ কৰে গৰিব শিশু থেকে শুরু কৰে দেশেৰ এই বয়সেৰ সকল শিশুকে এই নীতিৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা।
 - (২) দুখী শিশুকে ধৰি এই বয়সৰ সকলো শিশুক অন্তৰ্ভুক্ত কৰিবলৈ ই,চি,চি,ই-ক সার্বজনীন আৰু অতি শক্তিশালী কৰি তোলা।
- iii. Engage capable human resources and build their capacity to enhance and develop quality services for children and their families.
 - (৩) যোগ্য মানব সম্পদ নিয়োগ কৰা। এবং যোগ্যতা বাড়াৰেৰ এবং কাজেৰ গুণগত মানেৰ উন্নতিৰ ঘটানো যাতে কৰে কৰ্মকৰ্তাৰা শিশু তাৰ পৰিবাৰেৰ বিকাশে সহায়ক হোন।
 - (৩) যোগ্য মানব সম্পদ নিয়োগ কৰা, তেওঁলোকৰ দক্ষতা বৃদ্ধি কৰা, শিশু আৰু সিহঁতৰ পৰিয়ালৰ কাৰণে সেৱাসমূহৰ গুণগত মানব উন্নতি সাধন কৰা।
- iv. Set out the quality standards and curriculum framework for ECCE provisions and ensure their application and practice through advocacy and enforcement through appropriate institutional arrangements.
 - (৪) ইসিসিই-ৰ প্ৰস্তাবক কৰ্মপদ্ধতি ও পাঠ্যক্রম অনুসৰণ কৰা। সঠিক প্ৰতিষ্ঠানেৰ

সহায়তায় নীতি বাস্তবায়ণের মনোনিবেশ করা।

- (৪) সঠিক প্রতিষ্ঠানিক আয়োজন কৰি ই,চি,চি,ই-ৰ প্ৰস্তাৱক কৰ্ম পদ্ধতি আৰু পাঠ্যক্ৰম আন্তঃগাথনি অনুসৰণ কৰি বাস্তৱত প্ৰয়োগ আৰু ব্যৱহাৰ কৰা।
- v. Raise awareness and create common understanding about the significance of ECCE and promote strong partnerships with communities and families in order to improve the quality of life of young children through institutional and programmatic means and appropriate use of technology as required.
- (৫) সচেতনতা বৃদ্ধিৰ নিৰন্তৰ প্ৰয়াস। ইসিসিই-ৰ কৰ্ম ও নীতি সম্বন্ধে একটা অভিন্ন বোঝাপড়ার পরিবেশ গড়ে তোলা। সংশ্লিষ্ট বিভিন্ন সম্প্রদায়, গোষ্ঠী ও পরিবারের সঙ্গে সহযোগিতামূলক এমন বন্ধন গড়ে তোলা যাতে, সংশ্লিষ্ট প্রতিষ্ঠানের সহায়তায় শিশু ও তার পরিবারের জীবনের মানোন্নয়ন হয়। কাজের বাস্তবায়নের জন্য প্রযুক্তির ব্যবহারও প্ৰয়োজনে কৰা সঙ্গত।
- (৫) ই,চি,চি,ই-ৰ গুৰুত্বৰ বিষয়ে বুজাপৰা আৰু সজাগতা বৃদ্ধি কৰা আৰু প্ৰতিষ্ঠানিক আৰু কাৰ্যক্ৰমিক উপায়েৰে সঠিক প্ৰযুক্তিৰ ব্যৱহাৰ কৰি শিশুৰ গুণগত জীৱন উন্নত কৰিবৰ উদ্দেশ্যে সম্প্ৰদায় আৰু পৰিয়ালৰ সৈতে অংশীদাৰিত্বৰ পদোন্নতি কৰা।
- vi. Reognise diversity of contexts, develop and promote culturally appropriate strategies and materials and work within the framework of decentralised governance using participatory and locally responsive approaches.
- (৬) প্ৰেক্ষিতকে সঠিকভাৱে বোঝা। বৈচিত্ৰ্যকে হৃদয়ঙ্গম কৰা। সংস্কৃতিগত দিক দিয়ে উপযুক্ত পস্থা নিৰূপণ কৰা। বিকেন্দ্ৰীকৰণেৰে মৌলিক লক্ষ্য স্থিৰ থেকে এবং স্থানীয় বৈচিত্ৰ্যকে গুৰুত্ব দিয়ে পৰিকল্পনাৰ ৰূপায়ন।
- (৬) বৈচিত্ৰ্যকে পূৰ্ণ সংগঠন কৰা, সাংস্কৃতিক ভাৱে উপযুক্ত পস্থাৰ পদোন্নতি কৰা, বিকেন্দ্ৰীকৰণেৰে মৌলিক লক্ষ্যত উপনীত হোৱা আৰু স্থানীয় বৈচিত্ৰ্যক গুৰুত্ব দি পৰিকল্পনা ৰূপায়ন কৰা।

5. Key Areas of the Policy

৫. নীতিৰ প্ৰধান দিকগুলি

লক্ষ্যপূৰণে ইসিসিই নীতি নিম্নলিখিত দিকগুলিকে গুৰুত্ব দেয় :

লক্ষ্যপূৰণৰ বাবে ই,চি,চি,ই-ৰ নীতিবোৰ নিম্নলিখিত দিশবোৰত গুৰুত্ব দিয়ে।

The Policy focusses on the following key areas to achieve the objectives.

- a. Access with equity and inclusion in programmes and interentions across service providers.
- (ক) কৰ্মক্ষেত্ৰে সমতা ও সম্পৃক্ত। পৰিষেবা প্ৰদানকাৰীদেৰ মধ্যে সচল যোগসূত্ৰ।
- (ক) কাৰ্যক্ৰম আৰু সেৱা প্ৰদানকাৰীৰ মাজত সমতা আৰু যোগসূত্ৰ স্থাপন কৰা।
- b. Improving quality (minimum scpefications, quality standards, regulation, curriculum, play and learning material, programme assessment and child assessment).
- (খ) গুণগত মানবৃদ্ধি (ন্যূনতম নিৰ্দিষ্টকৰণ, গুণগত মান, নিয়মনীতি, পাঠ্যক্ৰম, খেলাধুলা, পড়াশোনাৰ

- সামগ্ৰী, কৰ্মসূচি এৰং শিশুদেৰ বিকাশেৰ মান ও গুণ পৰীক্ষা ও বিশ্লেষণ)।
- (খ) উন্নত গুণ (নিম্নতম নিৰ্দিষ্টকৰণ, গুণমান, নিয়মবিধি, পাঠ্যক্ৰম, খেল আৰু শিক্ষণ সঁজুলি, কাৰ্যসূচী আৰু শিশুৰ বিকাশৰ গুণৰ পৰীক্ষা আৰু বিশ্লেষণ)
- c. Strengthening Capacity (institutions, personnel, families and communities).
- (গ) যোগ্যতা বৃদ্ধি (প্ৰতিষ্ঠানেৰ, সংশ্লিষ্ট কৰ্মী বা কৰ্মীবাহিনী, পৰিবাৰ, গোষ্ঠী সম্প্ৰদায়)।
- (গ) মানসিক সমতা (প্ৰতিষ্ঠান, সংগঠনৰ কৰ্মচাৰী, পৰিয়াল, সম্প্ৰদায়)
- d. Monitoring and Supervision (MIS, National ECCE Council, etc.)
- (ঘ) পৰ্যবেক্ষণ এৰং দেখাশোনা (এমআইস, জাতীয় ইসিসিই কাউন্সিল ইত্যাদি)।
- (ঘ) নিৰীক্ষণ (এম,আই,এছ, ৰাষ্ট্ৰীয় ই,চি,চি,ই কাউন্সিল ইত্যাদি)
- e. Research and Documentation.
- (ঙ) গবেষণা এৰং তথ্যসংগ্ৰহ।
- (ঙ) গৱেষণা আৰু তথ্য সংগ্ৰহ।
- f. Advocacy and awareness generation.
- (চ) প্ৰচাৰ এৰং সচেতনতা বৃদ্ধি।
- (চ) প্ৰচাৰ আৰু সচেতনতা বৃদ্ধি।
- g. Convergence and coordination among policies and programmes.
- (ছ) নীতি এৰং নীতি ৰূপায়নেৰ মध्ये সংযোজনা ও সহযোগ।
- (ছ) প্ৰকল্প আৰু কাৰ্যক্ৰম ৰূপায়ণৰ মাজত সংযোজন আৰু সহযোগ।
- h. Institutional and implementation Arrangements (ECCE Cell, National ECCE Council, Plans of Action)
- (জ) প্ৰতিষ্ঠানগত এৰং বাস্তবায়ন সংক্ৰান্ত ব্যবস্থাপনা (ইসিসিই সেল, জাতীয় ইসিসিই কাউন্সিল, কৰ্মসূচি ৰূপায়নেৰ অভিযান)।
- (জ) প্ৰতিষ্ঠানিক আৰু আয়োজিত আঁচনি কাৰ্যকৰণ (ই,চি,চি,ই সেল, ৰাষ্ট্ৰীয় ই,চি,চি,ই কাউন্সিল, কৰ্মৰ আঁচনি)।
- i. Partnerships.
- (ৰা) অংশীদাৰীত্ব।
- (ৰা) অংশীদাৰিত্ব।
- j. Increased investment towards ECCE.
- (ঞ) ইসিসিই-তে লগ্নি বৃদ্ধি।
- (ঞ) ই,চি,চি,ই-ত বিনিয়োগ বৃদ্ধি।
- k. Periodic Review
- (ট) নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ ব্যবধানে কাজেৰ মূল্যায়ন।

(ট) নিৰ্দিষ্ট ব্যৱধানত পৰ্যালোচনা।

5.1 Universal Access with Equity and Inclusion

The Government shall take the following measures to ensure access to ECCE services.

৫.১ সমতা এবং সম্পৃক্ততাৰ ভিত্তিতে ইসিসিই-তে সাৰ্বিক অন্তৰ্ভুক্তি।

শ্ৰেণি-বৰ্ণ-ধৰ্ম-জাত-পাত-নিৰ্বিশেষে সকল শিশুকে এই নীতিৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰাৰ জন্য সরকার নিম্নলিখিত পন্থাপদ্ধতি অনুসরণ কৰে চলেছে।

৫.১ সাৰ্বজনীন ভিত্তত সমতা আৰু সামগ্ৰিকতা ই,চি,চি,ই সেৱাৰ নিম্নোক্ত উপায়বোৰ নিশ্চিত কৰিবলৈ চৰকাৰে পৰিমাণ লব লাগিব।

5.1.1 The government shall provide universal and equitable access to ECCE for all children through a decentralised and contextualised approach.

৫.১.১. প্ৰেক্ষিত-বান্ধব এবং বিকেন্দ্ৰিক দৃষ্টিভঙ্গিৰ মাধ্যমে সরকার ইসিসিই-ৰ অধীনে সকল শ্ৰেণিৰ শিশুকে অন্তৰ্ভুক্ত কৰাৰ জন্য সচেতন থাকবে।

৫.১.১ বিকেন্দ্ৰিক আৰু নিৰপেক্ষ দৃষ্টিভঙ্গীৰ মাজেদি চৰকাৰে সকলো শিশুৰ কাৰণে সাৰ্বজনীন আৰু ন্যায়সংগত ব্যৱস্থা কৰিব।

5.1.2 Access to ECCE will be mainly through ICDS and in convergence with other relevant sectors / programmes in public channel as well as through other service providers viz. the private and non-governmental. Special plans will be developed to reach the most marginalized and vulnerable groups and hitherto unreached.

৫.১.২ প্ৰধানত ICDS-এৰ মাধ্যমে ইসিসিই-তে শিশুদেৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হব। এছাড়া অন্যান্য প্ৰতিষ্ঠান বা ক্ষেত্ৰগুলোৰ সহযোগিতাও নেওয়া হব। পৰিষেবা প্ৰদানকাৰীদেৰ মध्ये বেসরকারি এবং স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাগুলোও থাকবে। প্ৰত্যন্ত অঞ্চলে পৌঁছাৰ জন্য, প্ৰান্তিকায়িত এবং অত্যন্ত দুস্থদেৰ মধ্যে এই নীতি বাস্তবায়নেৰ জন্য বিশেষ পৰিকল্পনা গ্ৰহণেৰ কথাও বলা হয়েছে।

৫.১.২ মূলত আই,চি,ডি,এছ আৰু অন্যান্য চৰকাৰী আৰু বোচৰকাৰী সেৱা প্ৰদানকাৰী সংস্থাসমূহৰ জৰিয়তে ও অন্যান্য ক্ষেত্ৰ বা কাৰ্যক্ৰম সমূহৰ সহযোগিতা ই,চি,চি,ই-ক অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হব। পিছপৰা অৰক্ষিত আৰু গুৰুত্বহীন সকলৰ মাজত বিশেষ আঁচনি গ্ৰহণৰ কথাও কোৱা হৈছে।

5.1.3 The Government shall provide universal access to services for each sub-stage defined in Section 3 that will include health, nutrition, age appropriate care, stimulation and early learning in a protective and enabling environment. Such ECCE centres would be functional as per population norms as prescribed and preferably within 500 meters.

৫.১.৩ নম্বৰ ধাৰায় বয়সেৰ স্তৰভেদে শিশু পৰিচৰ্যা এবং শিক্ষা প্ৰদানেৰ স্তৰ, অনু-স্তৰ অনুযায়ী ব্যৱস্থা রয়েছে এই নীতিতে। সরকার ভেদাভেদহীন ভাবে সৰ্বস্তৰেৰ এই বয়সী (জন্ম থেকে ছয় বছৰ অবধি) শিশুদেৰ ইসিসিই-নীতিৰ আওতায় আনবে। স্বাস্থ্য, পুষ্টি, বয়স, প্ৰকৃত যত্ন-পৰিচৰ্যা, উৎসাহদান এবং সময়েৰ আগেৰ শিক্ষা-সমস্তই

এৰ মध्ये রয়েছে। স্থানীয় প্রস্তুত জনসংখ্যার নিরিখে বা ৫০০ মিটার দূরত্বের মধ্যে ইসিসিই কেন্দ্রগুলো কাজ করে যাবে।

- ৫.১.৩ ৩নং ধাৰাত স্বাস্থ্য, পুষ্টি, সঠিক বয়সৰ যত্ন, উৎসাহ আৰু সুৰক্ষিত আৰু সক্ষম পৰিৱেশত শিক্ষণ আদি সৰ্বস্বত্বৰ অন্তৰ্ভুক্ত সেৱাসমূহ প্ৰদান কৰিবলৈ চৰকাৰে সাৰ্বজনীন ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিব। জনসংখ্যাৰ নিৰিখত ৫০০ মিটাৰ দূৰত্বৰ মাজত ই, চি,চি,ই-ৰ কেন্দ্ৰসমূহে কাৰ্যকৰী কৰিব।
- 5.1.4 The concept of access to neighbourhood ECCE centre, including provision for admission of children belonging to weaker section and disadvantaged group, would be encouraged in private and non-governmental service provision channel also.
- ৫.১.৪ সরকারি কেন্দ্ৰগুলোর সঙ্গে বে-সরকারি এবং স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাগুলোও যাতে সমাজের দুৰ্বল এবং অনগ্রসর শ্ৰেণীৰ শিশুদের ECCE কেন্দ্ৰে ভৰ্তি কৰাৰ ক্ষেত্ৰে অগ্রাধিকাৰ দেয় সেদিকেও নজর রাখতে হবে।
- ৫.১.৪ চৰকাৰী কেন্দ্ৰবিলাকৰ লগত বেচৰকাৰী আৰু স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাবিলাকেও যাতে সমাজৰ দুৰ্বল আৰু অনগ্রসৰ শ্ৰেণীৰ শিশুসকলক ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰত ভৰ্তি কৰাত অগ্রাধিকাৰ দিয়ে সেইফালেও চকু ৰাখিব লাগিব।
- 5.1.5 No child would be subjected to admission test, written or oral for granting admission to an ECCE centre.
- ৫.১.৫ কেন্দ্ৰে প্ৰবেশৰ জন্ম শিশুদের প্ৰবেশিকা ভৰ্তি পৰীক্ষা, লিখিত বা মৌখিক কোনও পৰীক্ষা দিতে হবে না।
- ৫.১.৫ ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰত ভৰ্তি হোৱাৰ কাৰণে প্ৰবেশিকা ভৰ্তি পৰীক্ষা, লিখিত বা মৌখিক কোনো ধৰণৰ পৰীক্ষা দিব নালাগিব।
- 5.1.6. The AWC would be repositioned as a “vibrant child friendly ECD Centre” with adequate infrastructure, financial and human resources for ensuring a continuum of ECCE in a life-cycle approach and attaining child development outcomes.
- ৫.১.৬ দেশৰ AWC গুলো ‘সক্ৰিয় শিশু-বান্ধব ECD কেন্দ্ৰ’-এ পৰিবৰ্তিত হবে। উন্নত ও বিকশিত জীৱন-বৃত্ত এবং শিশু বিকাশৰ যথাসম্ভৱ পূৰ্ণ অবয়ব অৰ্জনৰ লক্ষ্যে এই কেন্দ্ৰগুলি উপযুক্ত পৰিকাঠামো, আৰ্থিক ও মানব সম্পদৰ যোগানদাৰ হিচাবে তৈৰি ৰাখাৰ উদ্যোগ নিতে হবে।
- ৫.১.৬ দেশৰ AWC বিলাক সক্ৰিয় শিশু বান্ধৱ ই,চি,ডি কেন্দ্ৰত পৰিবৰ্তিত হব। উন্নত আৰু বিকশিত জীৱনচক্ৰ আৰু শিশু বিকাশৰ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ বাবে কেন্দ্ৰবোৰত উপযুক্ত পৰিৱেশ, বিভিন্ন আৰু মানৱ সম্পদৰ যোগান দিয়াত ই,চি,চি,ই যে উদ্যোগ লব লাগিব।
- 5.1.7 AWC-cum-creches with provision of full range of services, including care, planned early stimulation component, health, nutrition and interactive environment for children below 3 years will be developed, piloted and scaled

up, if necessary, in response to community needs.

- ৫.১.৭. AWC-কাম-ক্ৰেছগুলোকে স্বাস্থ্য পরিচর্যা থেকে পুষ্টি এবং উপযুক্ত পরিবেশের যোগ্যতম কেন্দ্ৰ হিসেবে গড়ে তুলতে হবে। তিন বছর বয়সের কম বয়সী শিশুদের উপযোগী ক্ৰেছগুলোকে প্ৰয়োজনে স্থানীয় গোষ্ঠী- সম্প্ৰদায়ের চাহিদার প্ৰতি নজর রেখে গড়ে তোলা হবে।
- ৫.১.৭. তিনি বছর সময়ৰ তলৰ শিশুক বিকশিত পথ প্ৰদৰ্শন আৰু উপযুক্ত মাপ-কাটি কৰিবলৈ যত্ন, স্বাস্থ্য, পুষ্টি, ভাৰ বিনিময়, শিশু উপযোগী পৰিৱেশ আদিক অন্তৰ্ভুক্ত কৰি স্থানীয় সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি AWC তথা ক্ৰেইশ্ব বোৰ গঢ়ি তুলিব লাগিব।
- 5.1.8 Implementation of Creches under schemes such as Rajiv Gandhi National Creches Scheme for the Children of Working Mothers as well as those under statutory have by respective ministries and sectors (e.g. creches under MGNREGA Act, Building and Other Construction Worker's Act) would also be realigned and improve in accordance with the provisions of this policy. Other models of creches responding to the diversity of needs would be supported to work in adherence to the quality standards for ECCE with flexibility to meet the needs of the target population.
- ৫.১.৮. ৰাজীৱ গান্ধী জাতীয় ক্ৰেছ প্ৰকল্পেৰ অধীনে কৰ্মৱত মহিলাদেৰ শিশুদেৰ জন্য ক্ৰেছ কৰ্মসূচি ৰূপায়ন কৰা হ'বে। তাছাড়া ক্ৰেছেৰ সুষ্ঠু বাস্তবায়নেৰ জন্য যে-সমস্ত মন্ত্ৰক এবং ধাৰাগুলি রয়েছে (যেমন, এমজিএনৱেগা আইন, নিৰ্মাণ, শ্ৰম, কৰ্মচাৰী সংক্ৰান্ত বিভিন্ন আইন) সেগুলিও এই নতুন ECCE নীতিৰ মধ্য দিয়ে উন্নত এবং পুনসংযোজিত হতে পারে। শিশু তত্ত্বাবধান বা ৰক্ষণাবেক্ষণ কেন্দ্ৰ বা ক্ৰেছেৰ বিভিন্ন ৰকম মডেল বা নমুনা সমাজ এবং জনগোষ্ঠীৰ বা বাস্তবেৰ প্ৰয়োজনেৰ ভিত্তিতে গৃহীত, পৰিবৰ্তিত, ৰূপান্তৰিত হতে পারে।
- ৫.১.৮. ৰাজীৱ গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় ক্ৰেইশ্ব প্ৰকল্পৰ অধিনত কৰ্মৰত মহিলাসকল ও মন্ত্ৰালয় আৰু ক্ষেত্ৰসমূহ (যেনে MGNREGA আইন, নিৰ্মাণ আৰু অন্যান্য নিৰ্মাণ শ্ৰমিক সংক্ৰান্ত আইন ইত্যাদি) শিশু সকলেৰ বাবে ক্ৰেইশ্ব কাৰ্যক্ৰমত ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা হ'ব। ক্ৰেইশ্বৰ অন্যান্য আদৰ্শসমূহে জনসংখ্যাৰ চাহিদা অনুসৰি ই,চি,চি,ই-ৰ গুণগত মানৰ বাবে প্ৰয়োজনৰ বৈচিত্ৰতা সমাধানত সহায় কৰিবলৈ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিব।
- 5.1.9. To ensure inclusion of all children, measures will be undertaken for early detection and interventions with appropriate adaptations and referrals where necessary, for children at risk of developmental delays and disabilities. Appropriate linkage with concerned programmes / sectors would be established to facilitate participation of children with special needs in the ECCE programmes.
- ৫.১.৯. কেন্দ্ৰগুলিতে অনগ্রসৰতা এবং দুৰ্বলতাৰ নিৰিখে সংযুক্তি বা অন্তৰ্ভুক্তিৰ প্ৰস্তাব রয়েছে নীতিতে। আগাম সেই শিশুদেৰ প্ৰাধান্য দেওয়া য়াৰা পিছিয়ে রয়েছে। এৰ জন্য যোগসূত্ৰগুলিৰ তৎপৰতা জৰুৰি। যে শিশুৱা বয়স অনুপাতে অগ্রসৰ হতে পাৰছে না বা শাৰীৰিক মানসিক প্ৰতিবন্ধকতা রয়েছে এবং য়াৰা নানাভাবে অসমৰ্থ

তাদের অগ্রাধিকার দেওয়া কেন্দ্রগুলির দায়িত্ব।

- ৫.১.৯ সকলো শিশুৰ অন্তর্ভুক্তি নিশ্চিত কৰা, যিবোৰ শিশু মানসিক ভাৱে অনুন্নত আৰু অক্ষম সেইবোৰৰ প্ৰয়োজন অনুসৰি সঠিক উপযোগী কাৰণত নিয়ন্ত্ৰণ আৰু হস্তক্ষেপৰ কাৰণে পৰিমাণ লোৱা হব। বিশেষকৈ ই,চি,চি,ই কাৰ্যক্ৰমত শিশুবোৰৰ অংশগ্ৰহণত অগ্রাধিকাৰ দিবলৈ সহযোগী কাৰ্যক্ৰম ক্ষেত্ৰসমূহ স্থাপন কৰা হব।
- 5.1.10 Family / Community and NGO-based ECCE service delivery model would also be experimented and promoted.
- ৫.১.১০ পৰিবাৰ, গোষ্ঠী-সম্প্ৰদায় এবং স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাগুলি ইসিসিই-ৰ নীতি-ৰূপায়নৰ ক্ষেত্ৰে পৰীক্ষামূলক মডেল হাজিৰ কৰতে পাৰে।
- ৫.১.১০ পৰিয়াল, সম্প্ৰদায় আৰু স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাবোৰ ই,চি,চি,ই প্ৰদানকাৰী সেৱা সমূহৰ আদৰ্শ পৰীক্ষামূলক আৰু সক্ৰিয় হব পাৰে।
- 5.1.11. An urban strategy will be developed / adopted to address the specific unmet needs of children in urban slums and to expand access to all urban settlements / slums etc. To facilitate this, rules pertaining to area/town planning may be amended in the 12th Five Year Plan so as to provide space / provision for neighbourhood ECCE / Child Development Centres.
- ৫.১.১১ শহৰ-নগৰেৰ বস্তুবাসী শিশুদেৰ এই প্ৰকল্পেৰ আওতায় নিয়ে আসা। তবে এৰ জন্য দ্বাদশ পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনায় এলাকা উন্নয়ন, শহৰ ও নগৰ পৰিকল্পনা সংক্ৰান্ত যে সমস্ত নীতিনিয়ম রয়েছে সেসব ক্ষেত্ৰে কিছু সংশোধন আনতে হবে। প্রতিবেশী ইসিসিই বা শিশু বিকাশ কেন্দ্ৰগুলিৰ সঙ্গে যোগসূত্ৰেৰ জন্য এই সংশোধন জৰুৰি হতে পাৰে।
- ৫.১.১১ চহৰ-নগৰ, গাঁৱত থকা শিশুবোৰক এই প্ৰকল্পেৰ অধিনলৈ আনিব লাগিব। ইয়াৰ দ্বাদশ পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাৰ কালচোৱাত এলেকা উন্নয়ন, চহৰ আৰু নগৰ পৰিকল্পনা বিষয়ক যি নীতি নিয়ম আছে সেইবোৰৰ ক্ষেত্ৰত সংশোধন কৰিব লাগিব। প্রতিবেশী ই,চি,চি,ই বা শিশু বিকাশ কেন্দ্ৰবোৰৰ লগত যোগসূত্ৰেৰ বাবে এই সংশোধনে অবিহনা যোগাব পাৰে।
- 5.1.12 Universal access to integrated child development including ECCE for all young children remains the primary responsibility of the government through ICDS. The government may additionally explore supporting the not-for profit non-governmental and for-profit service providers by supplementing and complementing their services as may be deemed necessary and feasible.
- ৫.১.১২ ভেদাভেদহীন ভাবে সংহত শিশু বিকাশ কৰ্মসূচি ৰূপায়ন ICDS-এৰ মাধ্যমেই কৰে থাকে সরকার। এক্ষেত্ৰে ইসিসিই নয়া সংযোজন। সহযোগী হিসেবে থাকবে বে-সরকারি এবং স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাগুলি।
- ৫.১.১২ সাৰ্বজনীন ভাবে সংহত শিশু বিকাশ কাৰ্যসূচীৰ ৰূপায়ণ আই,চি,ডি,এছ-ৰ জৰিয়তেই চৰকাৰে পৰিচালনা কৰে। এই ক্ষেত্ৰত ই,চি,চি,ই, নতুন সংযোজন সহযোগী হিচাপে থাকিব বেচৰকাৰী আৰু স্বেচ্ছাসেবী সন্তাবোৰ।

5.1.13 Linkage with primary school system will be streamlined to address the issue of continuum and smooth transition from ECCE to primary schooling through school readiness package.

৫.১.১৩ দেশের বিভিন্ন অঞ্চলের প্রাথমিক বিদ্যালয়গুলির সঙ্গে ইসিসিই কেন্দ্র জুড়ে দেওয়ার বিষয়টিকে গুরুত্ব দিতে হবে।

৫.১.১৩ দেশৰ বিভিন্ন অঞ্চলত থকা প্রাথমিক বিদ্যালয়বোৰৰ লগত ই,চি,চি,ই কেন্দ্রবোৰ সংলগ্ন কৰিবলৈ গুরুত্ব দিব লাগিব।

5.2 Ensuring Quality

৫.২. গুণগত মানের গ্যারান্টি

The Government shall promote developmentally appropriate practices of ECCE through a multi-pronged approach of laying down norms and quality standards; developing curriculum framework, provision of appropriate and adequate play material, conducting programme assessment and child assessment.

ECCE-ৰ প্রকৃত বাস্তবায়ন সম্ভব কাজের সার্বিক গুণগত মানের উপর। এরজন্য গুণ বজায় রাখার জন্য যে মান বেধে দেওয়া হবে তাকে প্রকৃতার্থে মান্যতা দিতে হবে। পাঠ্যক্রম, খেলার সামগ্রী, পর্যবেক্ষণ এবং বিভিন্ন বয়স স্তরে শিশুর বিকাশ বিশ্লেষণ। একই সঙ্গে কর্মসূচির মানেরও বিশ্লেষণ করা দরকার।

গুণগত মান, উন্নয়নশীল, পাঠ্যক্রমৰ আন্তঃগাঁথনি সঠিক আৰু উপযোগী, খেলৰ সঁজুলি, কাৰ্যক্রম মূল্যায়ন আৰু শিশু মূল্যায়ন আদিৰ জৰিয়তে চৰকাৰে ই,চি,চি,ই-ৰ উন্নয়নমূলক পদোন্নতি কৰিবলৈ সঠিক প্ৰয়োগ কৰিব।

5.2.1 To standardise the quality of ECCE available to children, basic Quality Standards and Specifications will be laid down for ECCE which will be enforced across public, private and non-governmental service providers.

The following base standards would be non-negotiable for promoting quality ECCE and shall be made mandatory for all service providers rendering any kind of ECCE service :

৫.২.১. ECCE কেন্দ্রগুলির আর্থিক মানোন্নয়ন। এই কেন্দ্রগুলির জন্য নির্দিষ্ট মান বেধে দেওয়া হবে। সে মৌলিক মান রেখে কাজ করে যাবে সরকারি, বেসরকারি এবং স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাগুলি।

ECCE-ৰ মৌলিক মানের ক্ষেত্রে কোনও সমঝোতাই কাম্য নয়। নীচে অবশ্য পালনীয় মৌল গুণমানগুলির তুলে ধরা হল :

৫.২.১ শিশুর কারণে ই,চি,চি,ই-ৰ বৈশিষ্ট্য প্রমাণিকৃত করা মৌলিক গুণগত মান আৰু বিস্তৃত নির্দেশনা ই,চি,চি,ই-ৰ বাবে বান্ধি দিয়া হব, যাক বজাই ৰাখি চৰকাৰী, বেচৰকাৰী আৰু স্বেচ্ছাসেবী সংস্থাসমূহে কাম কৰি যাব।

● An ECCE programme of 3-4 hours duration.

(ক) প্রতিদিন ৩-৪ ঘণ্টার ইসিসিই কর্মসূচি।

- (ক) দৈনিক ৩-৪ ঘণ্টাৰ ই,চি,চি,ই কাৰ্যক্রম।
- 1 classroom measuring atleast 35 square meters for a group of 30 children and availability of adequate (atleast 30 square meters) outdoor space for a group of 30 children.
- (খ) ৩০ শিশুৰ জন্য ন্যূনতম ৩৫ বৰ্গফুটৰ বিদ্যালয় কোঠা। তাছাড়া কোঠাৰ বাহিৰে বিচৰণৰ জন্য কমপক্ষে ৩০ বৰ্গফুটৰ জায়গা দৰকাৰ।
- (খ) ৩০ জন শিশুৰ বাবে নিম্নতম ৩৫ বৰ্গফুটৰ শ্ৰেণীকোঠা আৰু কোঠাৰ বাহিৰত বিচৰণৰ কাৰণে মুকলি ঠাইৰ প্ৰয়োজন (নিম্নতম ৩০ বৰ্গফুট)।
- Adequately trained staff.
- (গ) ECCE-কেন্দ্ৰ পৰিচালনাৰ জন্য প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত যোগ্য কৰ্মী।
- (গ) ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰবোৰ পৰিচালনাৰ বাবে প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত যোগ্য কৰ্মী।
- Age and developmentally appropriate, child centric curriculum transacted in the mother tongue/local vernacular.
- (ঘ) এই বয়সৰ শিশুৰ জন্য উপযোগী, মাতৃভাষা এবং স্থানীয় প্ৰচলিত মুখৰ ভাষা ব্যৱহাৰ কৰা।
- (ঘ) বয়স আৰু বিকাশৰ উপযোগী শিশু কেন্দ্ৰিক পাঠ্যক্রম আদান প্ৰদান কৰিবলৈ মাতৃভাষা আৰু স্থানীয় প্ৰচলিত মুখৰ ভাষা ব্যৱহাৰ কৰা।
- Adequate developmentally appropriate toys and learning materials.
- (ঙ) উপযোগী খেলনা ও শিক্ষা সামগ্ৰী।
- (ঙ) উপযোগী খেলৰ সামগ্ৰী আৰু শিক্ষণ সজুলি।
- A safe building which is within easy approach. It should be clean and should have surrounding green area.
- (চ) সবদিক দিয়ে নিৰাপদ উন্মুক্ত প্ৰবেশদ্বাৰ যুক্ত বিদ্যালয় কেন্দ্ৰ। যথেষ্ট পৰিচ্ছন্ন ৰাখাৰ পাশাপাশি চাৰপাশে সবুজায়নৰ ছড়াছড়ি থাকতে হবে।
- (চ) কেন্দ্ৰবোৰ চলি থকা বিদ্যালয়বোৰৰ চাৰিওফালৰ পৰা নিৰাপদ আৰু সুচল প্ৰৱেশ দুৱাৰ থকাটো বাঞ্ছনীয়। পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্ন আৰু চাৰিওফালে সেউজীয়া থকা উচিত।
- Adequate and safe drinking water facilities.
- (ছ) উপযুক্ত পৰিমাণ বিশুদ্ধ পানীয় জলৰ ব্যৱস্থা।
- (ছ) উপযোগী বিশুদ্ধ খোৱা পানীৰ ব্যৱস্থা।
- Adequate and separate child-friendly toilets and handwash facilities for girls and boys.
- (জ) মেয়ে ও ছেলে শিশুৰ জন্য শিশু-সহযোগী বাথৰুম/শৌচাগাৰ ও হাতধোয়াৰ ব্যৱস্থা।

- (জ) লৰা আৰু ছোৱালীৰ কাৰণে পৃথক শিশু উপযোগী শৌচাগাৰ আৰু হাত ধোৱাৰ ব্যৱস্থা।
- Separate space allocated for cooking nutritionally balanced meals and nap time for children.
- (ঝ) পুষ্টিকৰ এবং ভাৰসাম্যযুক্ত ৰান্নাৰ জন্য স্বাস্থ্যকৰ আলাদা পৰিসৰ। শিশুদেৱ দ্বিপ্ৰাহৰিক বিশ্ৰামেৰ সময় সংকুলান।
- (ঝ) পুষ্টিকৰ আৰু ভাৰসাম্যযুক্ত ৰন্ধনৰ বাবে স্বাস্থ্যকৰ পৃথক ঠাই আৰু শিশুৰ বিশ্ৰামৰ সময় নিৰ্ধাৰণ।
- Immediate health service in terms of First Aid / Medical Kit available at the centre.
- (ঞ) কেন্দ্ৰে শিশুদেৱ জৰুৰিকালীন স্বাস্থ্য ও চিকিৎসা পৰিষেবা প্ৰদানেৰ জন্য ফাৰ্চট এইড। Medical Kit-এৰ ব্যৱস্থা।
- (ঞ) ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰত শিশুৰ আপাতকালীন স্বাস্থ্য আৰু চিকিৎসা সেৱা প্ৰদানেৰ বাবে প্ৰাথমিক চিকিৎসা বাকচৰ ব্যৱস্থা।
- The adult / caregiver : child ration of 1:20 for 3-6 year old children and 1:10 for under 3s should be available at the ECCE Centre. Children should not be unattended at any given point of time.
- (ট) কেন্দ্ৰে Caregiver / পৰিণত বয়স্ক সহায়কেৰ সঙ্কে শিশু সংখ্যাৰ অনুপাত বয়স ভেদে ভিন্ন ভিন্ন হবে। যেমন ৩ ০থেকে ৬ বছৰেৰ শিশুদেৱ স্কেত্ৰে অনুপাত হবে ১ : ২০ (অৰ্থাৎ কেয়াৰগিভাৰ ১ : শিশু ২০)। তিন বছৰেৰ কম বয়সীদেৱ স্কেত্ৰে অনুপাত ১ : ১০। মনে ৰাখা জৰুৰি, কোনও সময়ই যেন শিশুৱা পৰ্যবেক্ষণেৰ বাইৰে না-থাকে।
- (ট) ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰত প্ৰাপ্ত বয়স্ক শিশু আৰু সহায়িকা (Care Giver)ৰ লগত শিশুৰ সংখ্যাৰ অনুপাতে বয়স অনুযায়ী ভিন্ন ভিন্ন হব। যেনে- ৩ বছৰৰ পৰা ৬ বছৰলৈকে শিশুৰ স্কেত্ৰত অনুপাত হব ১:২০ (অৰ্থাৎ সহায়িকা- ১: শিশু ২০) ৩ বছৰৰ তলৰ শিশুৰ স্কেত্ৰত হবলগীয়া অনুপাত হল ১:১০। মনত ৰাখিব শিশুৱে যাতে কেতিয়াও পৰ্যবেক্ষণৰ বাহিৰত নাথাকে।

5.2.2

A Regulatory Framework for ECCE to ensure basic quality inputs and outcomes, across all service providers undertaking such services or part thereof, will be developed by the National ECCE Council within one year of its establishment, and shall be implementd by states, with appropriate customisation, within three areas of the notification of this policy. Such implementation may be in a phased manner moving progressively from registration to accreditation and ultimately to regulation of all ECCE service provisions.

The quality standards would relate *inter alia* to building and infrastructure; pupil teacher interaction; learning experiences planned for children; health, nutrition and protection measures; qualification and professional development

of staff; parent and community involvement and organisation and management of the ECCE provision.

৫.২.২ ECCE-ৰ বিধিনিয়ম যে কেন্দ্ৰ এক বছৰ সময়সীমাৰ মধ্যে বিধিবদ্ধ নিয়ম এবং সাৰ্বিক মান বজায় রেখে জাতীয় ECCE পৰ্যদেৰ দ্বাৰা চালিত হবে। ৰাজ্য সরকারেৰ তত্ত্বাবধানে ৩ (তিন) বছৰেৰ নোটিশে। পৰ্যায়ক্রমে কাজ হতে পারে। Registration (পঞ্জীকৰণ) থেকে accreditation (নথি প্ৰমাণাধিৰ সন্নিবেশ) ইত্যাদি।

কেন্দ্ৰেৰ গুণগত মানেৰ সঙ্গে পড়ুয়া-শিক্ষক সজীব যোগসূত্র ও সুন্দৰ সম্পৰ্কেৰ আন্তসম্পৰ্ক রয়েছে। কীভাবে পাঠ্যক্রম অনুসরণ করা হবে, শিক্ষাৰ অভিজ্ঞতা বিনিময় পদ্ধতি, স্বাস্থ্য, পুষ্টি, কৰ্মচাৰীদেৰ প্ৰশিক্ষণ, শিক্ষাগত যোগ্যতা, পেশাদাৰিত্ব বৃদ্ধিৰ ওপৰ জোর দেওয়া, মা-বাবা, পৰিবার এবং গোষ্ঠী-সম্প্ৰদায়েৰ উন্নতি এই সবকিছুকেই অধাধিকাৰ দেওয়া। পাশাপাশি কেমন গুণমানেৰ সঙ্গে ইসিসিই সংগঠন এবং পৰিচালন ব্যবস্থা অগ্রসৰ হচ্ছে তাৰ বিশ্লেষণ ও মূল্যায়ন।

৫.২.২ ই,চি,চি,ই-ৰ বিধিমতে কেন্দ্ৰবোৰ স্থাপিত হোৱাৰ এবছৰৰ ভিতৰত সকলো সেৱা প্ৰদানকাৰী সেৱাৰ মৌলিক গুণ, সাফল্য আৰু ফলপ্ৰসূ কৰিবলৈ ৰাষ্ট্ৰীয় ই,চি,চি,ই পৰিষদৰ দ্বাৰা বিকশিত কৰা হব আৰু এই প্ৰকল্পৰ জাননী প্ৰকাৰ কৰাৰ ৩ বছৰৰ ভিতৰত ৰাজ্যৰ দ্বাৰা কাৰ্যকৰী কৰা হব। এনে কাৰ্যক্রমে পঞ্জীকৰণৰ পৰা নথি-পথি, প্ৰমাণ পত্ৰ সবিশেষ (Accreditation) আৰু ই,চি,চি,ই সেৱা প্ৰদানকাৰী বিধিসমূহৰ পৰ্যায়ক্রমে কাম চলি থাকিব পাৰে। ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰৰ গুণমানৰ ওপৰত শিক্ষাৰ্থী-শিক্ষকৰ সম্পৰ্কৰ যোগসূত্র আছে। শিশুৰ বাবে শিক্ষণ অভিজ্ঞতাৰ পৰিকল্পনা, স্বাস্থ্য, পুষ্টি, সুৰক্ষাৰ পৰিমাণ, প্ৰশিক্ষকসকলৰ অৰ্হতা আৰু ভিত্তিমূলক উন্নয়ন, পিতৃ-মাতৃ আৰু সম্প্ৰদায় জড়িত থকা, সংগঠন আৰু নিয়ন্ত্ৰণ ব্যৱস্থা আদি সকলো ফালে অধাধিকাৰ দিয়া।

5.2.3 Age and developmentally appropriate National ECCE Curriculum Framework will be developed within six months of the notification of this Policy. The National ECCE Curriculum Framework will address the interrelated domains of development i.e. physical and motor; language; cognitive; socio-personal, emotional and creative and aesthetic appreciation, through and integrated, play based, experiential and child-friendly curriculum for early education and all round development. It would also lay down the implementation details such as principles of programmes planning, role of parents and caregivers/ ECCE teachers, essential play materials and assessment procedure etc. An enabling and loving environment devoid of corporal punishment will be ensured.

৫.২.৩ ECCE নীতি ঘোষণাৰ ৬ মাসেৰ মধ্যে বয়স-অনুযায়ী যথাযথ জাতীয় ইসিসিই পাঠ্যক্রমেৰ ৰূপৰেখা তৈৰি কৰা হবে। তাতে পাঠ্যক্রমে শাৰীৰিক, মাধ্যমিক, ভাষা, ধ্যানধাৰনা, সামাজিক-ব্যক্তিগত, খেলাধুলা সম্পৰ্কিত সামগ্ৰী, পাঠসম-সহায়ক সামগ্ৰী, সাৰ্বিকভাবে একটি শিশু-বান্ধব, শিশু-সহায়ক পাঠ্যক্রম যুক্ত কৰা হবে। মনে ৰাখা জৰুৰি শিশুদেৰ শাৰীৰিক বা মানসিক শাস্তিবিধান দণ্ডনীয় এবং অবশ্য-বৰ্জনীয়। শিশুদেৰ উপযোগী একটি মধুৰ ভালোবাসাময় স্নেহশীল পৰিবেশ

ৰচনা এই কেন্দ্ৰগুলিৰ অন্যতম কৰ্তব্য।

৫.২.৩ ই,চি,চি,ই প্ৰকল্পৰ জাননী ঘোষণাৰ ৬ মাহৰ ভিতৰত বয়স অনুযায়ী যথাযত জাতীয় ই,চি,চি,ই পাঠ্যক্ৰমৰ আন্তঃগাথনি তৈয়াৰ কৰা হব। এই পাঠ্যক্ৰমত শাৰীৰিক, গতিশীলতা, ভাষা, প্ৰত্যক্ষজ্ঞান, সামাজিক ব্যক্তিত্ব, খেলা ধেমালি সম্পৰ্কিত সামগ্ৰী পাঠ্যক্ৰম সহায়ক সামগ্ৰী, শিশু বান্ধৱ আৰু শিশু সহায়ক পাঠ্যক্ৰম যুক্ত কৰা হব। মনত ৰাখিবলগীয়া কথাখিনি হল : শিশুৰ শাৰীৰিক বা মানসিক শাস্তিবিধান অৱশ্য বৰ্জনীয়। শিশুৰ উপযোগী এটা মধুৰ মৰম স্নেগপূৰ্ণ পৰিৱেশ গঢ়ি তোলাটো কেন্দ্ৰবোৰৰ আৱশ্যকীয় কৰ্তব্য।

5.2.4 The mother tongue / home language / local vernacular of the child will be the primary language of interaction in the ECCE programmes. However, given the young child's ability at this age to learn many languages, exposure to other languages in the region and English, as required, in oral form will be encouraged in a meaningful manner. A multi-lingual strategy will be adopted respecting the children's language and at the same time using the plasticity of the early years to expose the child to many languages.

৫.২.৪ মাতৃভাষাকে সৰ্বাধিক গুৰুত্ব প্ৰদান। বাঢ়িতে ব্যবহৃত ভাষা এবং মুখের ভাষাৰ প্ৰতিও গুৰুত্ব দেওয়া। যদিও এ বয়সে শিশুদের আয়ত্ব করার ক্ষমতা বেশি তাকে। দৰকাৰ বুঝে ইংৰেজি বা অন্যভাষা শিক্ষাৰ কথাও চিন্তা কৰা যেতে পারে। এছাড়া বহুভাষি শিক্ষাও গৃহীত হতে পারে। শিশুদের বিভিন্ন ভাষাৰ প্ৰতি ভালোবাসা ও শ্ৰদ্ধা গড়ে তোলা।

৫.২.৪ ই,চি,চি,ই কাৰ্যক্ৰমত মাতৃভাষাক সৰ্বাধিক গুৰুত্ব প্ৰদান, ঘৰত ব্যবহৃত ভাষা, মৌখিক ভাষাৰ প্ৰতিও গুৰুত্ব দিয়া। যদিওবা এই বয়সত শিশুৰ বিভিন্ন ভাষা গ্ৰহণ কৰাৰ ক্ষমতা অধিক থাকে। প্ৰয়োজন হলে ইংৰাজী বা আন যিকোনো ভাষাৰ কথা চিন্তা কৰিব পাৰে। ইয়াৰোপৰি বহুভাষী শিক্ষাও গৃহীত হব পাৰে।

5.2.5. The Government shall ensure provision of safe, child friendly and developmentally appropriate play and learning materials and appropriate play spaces by appropriate instruments and instructions. The Government will promote use of traditional songs, stories, lullabies, folk tales, local toys and games as play and learning material in ECCE settings.

৫.২.৫. শিশু-উপযোগী শিক্ষাৰ জন্য প্ৰয়োজনীয় ক্ৰীড়া সামগ্ৰী যোগান দেবে সরকার। সামগ্ৰীগুলিৰ জন্য উপযুক্ত জায়গাৰ ব্যবস্থাও কৰা হবে সরকারের পক্ষ থেকে। স্থানীয় পৰিচিত খেলনা, খেলাধুলাৰ সঙ্গ লোকগল্প, লোকগাঁথা, প্ৰচলিত গান, গল্প, ঘুম পাড়ানি সুরকলি— এই সমস্ত কিছুকে সরকার গুৰুত্ব দেবে ইসিসিই-কেন্দ্ৰ।

৫.২.৫ শিশু উপযোগী শিক্ষাৰ বাবে বিভিন্ন ক্ৰীড়া সামগ্ৰী, সঠিক সজুলি আৰু জ্ঞান প্ৰদানৰ উপযুক্ত ঠাইৰ ব্যৱস্থা চৰকাৰে কৰিব। স্থানীয় খেলৰ সামগ্ৰী আৰু খেল-ধেমালি, সাধুকথা, লোকসাহিত্য, প্ৰচলিত সংগীত, চুটিগল্প, টোপনীৰে সুৰকলি আদি ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ই,চি,চি,ই-ক চৰকাৰে সহায় কৰিব।

5.2.6 Programme evaluation of all ECCE service provisions will be undertaken by

National ECCE Council, adopting consistent assessment criteria and methodologies as per quality norms relating inter alia to building and infrastructure, pupil-teacher interaction, learning experiences planned for children, health, nutrition and protection measures, qualification and professional development of staff, parent and community involvement and organisation and management of the ECCE provision including fee-related matters.

- ৫.২.৬. কর্মসূচি মূল্যায়নের দায়িত্বে থাকবে National ECCE Council (পৰ্যদ)। কাজের ক্ষেত্রে কী পদ্ধতি পস্থা অনুসরণ করা হচ্ছে, কী ফল পাওয়া যাচ্ছে তার মূল্যায়ন।
- ৫.২.৬ কার্যসূচি মূল্যায়ণৰ দায়িত্বত থাকিব ৰাষ্ট্ৰীয় ই,চি,চি,ই কাউন্সিল। (পৰিষদ) কাউন্সিলে কাম-কাজৰ কেনেকুৱা পদ্ধতি বা পস্থা অনুসৰম কৰা হৈছে আৰু কেনেকুৱা ফল পোৱা গৈছে ইয়াৰ মূল্যায়ন কৰিব।
- 5.2.7 Formative and continuous child assessment will be conducted at the ECCE centre in order to ensure that the ECCE programme is responsive to the developmental needs of the child.
- ৫.২.৭ প্রতিটি ECCE কেন্দ্ৰ নিয়মিত এবং নিয়ম মেনে স্তর-অনুস্তর ভেদে শিশু বিকাশ মূল্যায়ন কৰবে।
- ৫.২.৭ প্রতিখন ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰত গঠনশীল অবিচ্ছিন্ন শিশু মূল্যায়ন কৰা হব। শিশুৰ বিকাশমূলক প্ৰয়োজনৰ প্ৰতি ই,চি,চি,ই-ৰ কাৰ্যক্ৰম সহানুভূতিশীল হোৱাটো মূল্য উদ্দেশ্য।
- 5.2.8 Modern technology including ICT potential will be optimally and appropriately harnessed to promote developmental and learning needs of children and also for monitoring, evaluation, capacity building and training.
- ৫.২.৮ ICT সহ অত্যাধুনিক প্ৰযুক্তিৰ ব্যৱহাৰ।
- ৫.২.৮ ICT সহ অত্যাধুনিক প্ৰযুক্তিৰ ব্যৱহাৰ।

5.3. Strengthening Capacity

৫.৩ দক্ষতা ও যোগ্যতা বৃদ্ধি

- 5.3.1 In view of the huge gap in the availability of trained human resources, the Government shall develop a proactive plan for strengthening existing training institutes for early childhood development like National Institute for Public Cooperation and Child Development (NIPCCD), including its Regional Centres and its outreach institutes like Anganwadi Workers Training Centres (AWTCs), Middle Level Training Centres (MLTCs) and establishing new ones, wherever necessary, within a stipulated timeframe. Similarly, other institutes like National Council for Educational Research and Training (NCERT), State Council for Educational Research and Training (SCERTs), State Institute for Educational Research and Training (SIERTs), District Institute of Education and Training (DIETs), State Institute for Rural Development (SIRDs), and Extension Training Centres, IGNOU, NIOS etc. would be

associated to enhance the available trained manpower. The government will develop quality standards and a regulatory framework for accreditation and recognition of all training institutes.

৫.৩.১ ECCE কেন্দ্রগুলোকে যথার্থভাবে এগিয়ে নিয়ে যাওয়ার জন্য সুযোগ্য মানব সম্পদের এখনও যথেষ্ট অভাব। প্রয়োজন দক্ষ ও প্রশিক্ষণ প্রাপ্ত কর্মীবাহিনী। এইজন্য National Institute for Public Co-operation and Child Development থেকে শুরু করে আঞ্চলিক বিভিন্ন প্রতিষ্ঠান, অঙ্গনওয়াড়ি কেন্দ্র, প্রশিক্ষণ কেন্দ্র, Middle Level Training Centre, এবং নতুন প্রশিক্ষণের ব্যবস্থা যা প্রয়োজনীয় তা একটি নির্দিষ্ট পরিসীমার মধ্যে শেষ করা। একইভাবে NCERT, SCERT, রাজ্যের প্রশিক্ষণ বা শিক্ষা কেন্দ্র, ডায়েট, গ্রামোন্নয়নের জন্য প্রশিক্ষণ কেন্দ্র, ইগনৌ ইত্যাদি সহায়ক ভূমিকা নিতে পারে।

৫.৩.১ কেন্দ্রসমূহক সঠিক দিশত আঙুরাই লৈ যাবলৈ এতিয়াও সুযোগ্য প্রশিক্ষণপ্রাপ্ত মানব সম্পদের যথেষ্ট অব্যব। এতিয়া প্রয়োজন দক্ষ আৰু প্রশিক্ষণপ্রাপ্ত কর্মী বাহিনী। ইয়াৰ বাবে National Institute for Public Co-operation and Child Development ৰ পৰা আৰম্ভ কৰি আঞ্চলিক ভিত্তিত বিভিন্ন প্রতিষ্ঠান, অঙ্গনবাড়ী কেন্দ্র, আৰু প্রয়োজন মতে কেন্দ্র স্থাপন কৰি প্রশিক্ষণৰ সকলোবোৰ কাম নির্দিষ্ট সময়ৰ ভিতৰত সমাপ্ত কৰা। এনেকৈ NCERT, SCERT ৰাজ্যৰ প্রশিক্ষণ বা শিক্ষা কেন্দ্র, জয়েণ্ট গ্রামোন্নয়নৰ বাবে প্রশিক্ষণ কেন্দ্র, ইগনৌ (IGNO) নিছ (NIOS) ইত্যাদিয়ে সহায়কৰ ভূমিকা লব পাৰে।

5.3.2 The section of ECCE will be professionalised at all levels with qualifications, development pathways, clear role definitions and capacity building specified for various ECCE personnel. Capacities of ECCE workers will be strengthened to handle multiage and multilingual context. A comprehensive training and skill development strategy and plan for different levels of ECCE professionals will be pursued by respective service providers for professionalization in the sector.

৫.৩.২ এই মুহূর্তে ECCE কর্মীদের শিক্ষাগত যোগ্যতা, নির্দিষ্ট এবং সঠিক পথ, স্বচ্ছ পেশাদারী মনোভাবসম্পন্ন করে তোলা প্রয়োজন। বিভিন্ন বয়সী এবং বিভিন্ন ভাষাভাষীর মানুষের সঙ্গে সংযোগ রক্ষার জন্য কর্মীদের সক্ষম করে তোলা দরকার। কর্মীদের দক্ষতা বৃদ্ধির এবং পেশাদারী মনোভাবসম্পন্ন করে তোলার জন্য নিয়মিতভাবে প্রশিক্ষণের দরকার রয়েছে।

৫.৩.২ ই,চি,চি,ই কর্মীসকলৰ শিক্ষাগত অৰ্হতা, নির্দিষ্ট আৰু সঠিক পথ, স্বচ্ছ বৃত্তিমুখী মনোভাৱ সম্পন্ন কৰি তোলা, বিভিন্ন বয়সৰ আৰু বিভিন্ন ভাষাভাষী মানুহৰ লগত সহযোগ বক্ষা কৰিবৰ বাবে কর্মীসকলক সক্ষম কৰি তোলা প্রয়োজন। কর্মীসকলৰ দক্ষতা বৃদ্ধি আৰু বৃত্তিমুখী মনোভাৱসম্পন্ন কৰি তোলাৰ বাবে নিয়মীয়াকৈ প্রশিক্ষণৰ প্রয়োজন আছে।

5.3.3 NIPCCD and its Regional Centres will be the main Child Development

Resource Centres to provide continuous support to ECCE personnel (such as helpline, training, counseling centres; capacity development centres; assessment centres and advocacy hubs). In addition, States would be encouraged to open their own Resources Centres at the state and district level.

- ৫.৩.৩ NIPCCD এবং তাদের আঞ্চলিক শাখাগুলি শিশুর বিকাশ সম্বন্ধীয় গবেষণা কেন্দ্র হিসেবে কাজ করে থাকে। NIPCCD এবং তাদের আঞ্চলিক শাখাগুলি নিয়মিতভাবে ECCE-তে কর্মী (যেমন— সাহায্য-সূত্র, ট্রেনিং, পরামর্শ কেন্দ্র, যোগ্যতা উন্নয়ন কেন্দ্র, Assessment Centre, advocacy hub) সরবরাহ করে থাকে। সেইসঙ্গে রাজ্যগুলিও জেলাভিত্তিক গবেষণা কেন্দ্র চালিয়ে যাবার জন্য উৎসাহিত করে থাকে।
- ৫.৩.৩ নিপছিড আৰু ইয়াৰ আঞ্চলিক শাখাবোৰে শিশুৰ বিকাশ সম্বন্ধীয় গৱেষমা কেন্দ্ৰ হিচাপে কাম কৰি থাকিবলৈ নিয়মীয়াকৈ ই,চি,চি,ই কর্মী (যেনে সাহায্য, সূত্র, ট্ৰেইনিং, পৰামৰ্শ কেন্দ্ৰ যোগ্যতা উন্নয়ন কেন্দ্ৰ) আদি পৰিচালনা কৰিব। ইয়াৰ লগত সংগতি ৰাখি ৰাজ্য ও জিলা ভিত্তিক গৱেষমা কেন্দ্ৰ খলিবলৈ ৰাজ্যবোৰক উৎসাহিত কৰিব।
- 5.3.4 The policy recognizes that the young children are best cared for their family environment and thus strengthening family capabilities to care for and protect the child will receive the highest priority. Parents and family members would be informed and educated about good child care practices related to infant and young child feeding practices, growth monitoring, stimulation, play and early education. Involvement of parents and other community members in the effective functioning of ECCE programmes will be encouraged and ensured.
- ৫.৩.৪ শিশুৱা যাতে তাদের পরিবার থেকে উন্নত এবং সর্বোচ্চ পরিচর্যা পায় এবং শিশুদের পরিবারও যাতে শিশুদের সর্বোচ্চ পরিষেবা দিতে উৎসাহিত হয় সেদিকে এই নীতিমালা প্রাধান্য দিয়ে থাকে। অভিভাবক এবং পরিবারের সদস্যরা যাতে শিশু-পরিচর্যার ক্ষেত্রে শিক্ষিত হতে পারে এবং শিশুদের স্বাস্থ্যকর খাবার, শাৰীৰিক উন্নতি, খেলাধুলা, প্রাথমিক শিক্ষা ইত্যাদি সম্বন্ধে যথেষ্ট জ্ঞান অর্জন করে সেদিকে এই নীতিমালা নজর দিয়ে থাকে। অভিভাবক এবং সমাজের বিভিন্ন সম্প্রদায়ের মানুষের সক্রিয় যোগদান যাতে ঘটে সে বিষয়ে ECCE নীতিমালা উৎসাহিত করে থাকে।
- ৫.৩.৪ শিশুৱে যাতে সিহঁতৰ পৰিয়ালৰ পৰা উন্নত আৰু অতি ভাল সেৱা পায় আৰু পৰিয়াললেও যাতে শিশুক অতি ভাল সেৱা দিয়াত উৎসাহিত হয় সেইফালে এই নীতিয়ে প্ৰধান্য দি থাকিব। অভিভাৱক আৰু পৰিয়ালৰ সদস্যসকলে যাতে শিশু সেৱাৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষিত হব পাৰে আৰু শিশুৰ স্বাস্থ্যকৰ আহাৰ, শাৰীৰিক উন্নতি, খেল-ধেমালী, প্ৰাথমিক শিক্ষা আদি সম্বন্ধে যথেষ্ট জ্ঞান অৰ্জন কৰে সেইবোৰ দিশত এই নীতিয়ে চকু দিব। অভিভাৱক আৰু সমাজৰ বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ মানুহৰ সক্রিয় যোগদান কৰাৰ ক্ষেত্ৰত ই,চি,চি,ই য়ে কাৰ্যক্ৰমে উৎসাহিত আৰু নিশ্চিত কৰিব।

6. Monitoring and Supportive Supervision

৬. পর্যবেক্ষণ এবং সহায়তামূলক তত্ত্বাবধান

6.1 Monitoring and supervision of ECCE programme will be strengthened, based on a

systematic. Monitoring Framework with disaggregated, tangible and easy-to-measure input, output and outcome indicators specified for ECCE quality. Appropriate authorities and the National ECCE Council along with National Commission for Protection of Child Rights may make necessary arrangement for such monitoring and supervision. Various means of verification such as Management Information System, independent surveys etc. would be adopted.

- ৬.১ ECCE-ৰ পৰ্যবেক্ষণ এবং তত্ত্বাবধানমূলক কৰ্মসূচী অত্যন্ত সুপৰিকল্পিত পৰ্যবেক্ষণ পদ্ধতিৰ মাধ্যমে বাস্তবায়িত হওয়া কাম্য। এরজন্য দরকার বিস্তৃত, কৰ্মীদের অধিগম্য এবং সহজ পরিমাপক হিসেবে কাজ করে এই পদ্ধতি এবং মানদণ্ড নিৰ্ণয় প্রক্রিয়া। এই প্রক্রিয়া কার্যকর করার জন্য জাতীয় National ECCE Council (পৰ্যদ) জাতীয় শিশু অধিকার সুরক্ষা কমিশনের মতো বিভিন্ন নিৰ্ভরযোগ্য সংস্থাগুলির একসঙ্গে মিলেমিশে পৰ্যবেক্ষণ ও তত্ত্বাবধানে সহায়তা করতে পারে। পরিচালন ব্যবস্থা সংক্রান্ত তথ্যাদি সংগ্রহ পদ্ধতি এবং স্বাধীন সমীক্ষাও করা যেতে পারে।
- ৬.১ ই,চি,চি,ই পৰ্যবেক্ষণ আৰু তত্ত্বাবধানমূলক কাৰ্যসূচী অতি সুপৰিকল্পিত পৰ্যবেক্ষণৰ মাধ্যমত ৰূপায়িত হোৱা আৱশ্যক। ই,চি,চি,ই গুণৰ বাবে নিৰীক্ষণৰ লগত নিশ্চিত আৰু সহজ পৰিমাণক শক্তি উৎপন্ন বস্তুৰ সংখ্যা ফলাফল আৰু নিৰ্দিষ্ট পৰিমাণক যন্তুৰ প্ৰয়োজন। এই প্ৰক্ৰিয়া কাৰ্যকৰী কৰাৰ কাৰণে ৰাষ্ট্ৰীয় ই,চি,চি,ই কাউন্সিল (পৰিষদ) জাতীয় শিশু অধিকার সুরক্ষা কমিশনৰ নিচিনা বিভিন্ন নিৰ্ভরযোগ্য সংস্থা বিলাকৰ লগত একেলগে মিলি-জুলি পৰ্যবেক্ষণ আৰু তত্ত্বাবধানত সহায় কৰিব পাৰে। পৰিচালন ব্যৱস্থা সংক্রান্ত তথ্যপাতি সংগ্রহ পদ্ধতি আৰু স্বাধীন সমীক্ষা ইত্যাদি কৰিব পাৰে।
- 6.2 A sound system for data collection/generation and information management will be established across the country which will allow for regular collection, compilation and analysis of the data on ECCE. Such data would be generated on processes, inputs, outputs and outcome indicators through standards, regulation framework and appropriate surveys on outcome indicators. Programme monitoring and Management Information System would feed on such data.
- ৬.২ ECCE-ৰ কাজের ডাটা বা তথ্য সংগ্রহের জন্য উপযুক্ত তথ্য পরিচালন ব্যবস্থা। নিয়মিত তথ্য সংগ্রহ, তথ্য সন্নিবেশ এবং মূল্যায়ন। এই সমস্তকিছুর সন্নিবেশ, সংগ্রহ এবং মূল্যায়নের মাধ্যমেই ECCE-ৰ কাজের ধাৰা, গতি, মান, গুণ সম্বন্ধে একটা স্পষ্ট ধারণা পাওয়া সম্ভব।
- ৬.২ ই,চি,চি,ই ৰ কামৰ ডাটা বা তথ্য সংগ্রহৰ বাবে উপযুক্ত তথ্য পৰিচালন ব্যৱস্থা স্থাপন কৰি নিয়মীয়াকৈ ই,চি,চি,ই-ৰ তথ্য সংগ্রহ, তথ্য সন্নিবেশ আৰু মূল্যায়ণ কৰিব পাৰিব। এই গোটেইখিনি তথ্যপাতি সংগ্রহ আৰু মূল্যায়ণৰ মাজেদি ই,চি,চি,ই-ৰ কামৰ ধাৰা, গতি, মন গুণ সম্বন্ধীয় এটা স্পষ্ট ধাৰণা পোৱা সম্ভৱ।
- 6.3 Technology will also be used to enable use of comprehensive mother and child cards covering the full spectrum of services under ECCE for regular monitoring and for accountability to all children. Synergy will be established with ICDS/NRHM/SSA data to identify and fill the gaps. Special strategies need to be devised for using the information system to reach out to the poorest of the poor.
- ৬.৩ শিশুৰ প্ৰতি ECCE-কেন্দ্ৰেৰ দায়বদ্ধতাৰ স্বৰূপ প্ৰকাশিত হ'বে সুষ্ঠু পৰ্যবেক্ষণেৰ মাধ্যমে। এর জন্য শিশু ও মায়েদের প্রতি যত্ন পরিচর্যার সঠিক স্বরূপ প্ৰকাশের জন্য উন্নত প্ৰযুক্তিৰ ব্যবহার

কৰা হ'বে। শূন্যস্থান পূৰণৰ জন্ম ICDS / NRHM / SSA-ৰ তথ্য সমাহাৰে যৌথ কৰ্মসূচি কাঠামো গড়ে তোলা হ'বে। গৰিব থেকে গৰিবতৰ শিশু ও মায়েদের বাস্তব অবস্থা সম্পর্ক তথ্য আৰোহণৰ জন্ম বিশেষ প্রক্রিয়া গৃহীত হওয়া কাম্য।

- ৬.৩ নিয়মিত পর্যবেক্ষণৰ মাজেদি শিশুৰ প্রতি ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰৰ দায়বদ্ধতাৰ স্বৰূপ প্রকাশিত হ'ব। শিশু আৰু মাতৃসকলৰ সঠিক যত্ন আৰু সেৱাৰ বাবে উন্নত প্রযুক্তিৰ ব্যৱহাৰ কৰা হ'ব। শূন্যস্থান পূৰণ কৰিবৰ আই,চি,ডি,এছ, এন,আৰ,এইছ এম,এছ,এছ,এ-ৰ তথ্য একেলগে লগলগাই যুটীয়া কাৰ্যসূচীৰ আন্তঃগাথনি গঢ়ি তোলা হ'ব। দুখীয়া শিশু আৰু মাতৃসকলৰ বাস্তব সমস্যা সম্পর্কীয় তথ্যপাতি যোগাবৰ কাৰণে বিশেষ প্রক্রিয়া গৃহীত হোৱা প্রয়োজন।

7. Research, Evaluation and Documentation

৭. গবেষণা, মূল্যায়ন এবং তথ্যসন্নিবেশ

- 7.1 Links between policy, research and practice will be strengthened. Funds will be allocated for substantive research in the area of early childhood, including longitudinal studies tracking children from the earliest years.
- ৭.১ নীতি, গবেষণা এবং চৰ্চাৰ মধ্যে সমন্বয় সাধনৰ উদ্যোগ। প্রাক-শৈশবকালীন অবস্থা সম্বন্ধে গবেষণাৰ জন্ম তহবিল যোগান দেওয়া হ'বে। Longitudinal Studies Tracking Children পদ্ধতিৰ ওপৰ গুরুত্ব আৰোপ। মনে রাখা জৰুৰি, এই বিশেষ পৰিভাষা সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰে ওপৰ-নীচ বা ভাৰ্টিকাল সমীক্ষা নয়, আড়াআড়িভাবে দৈৰ্ঘ্য-বৰাবৰ সমীক্ষাৰ ক্ষেত্ৰে ব্যৱহৃত হয়। এক্সটেনসিভ বা বিস্তৃত, পৰিব্যাপ্ত সাৰ্ভে। এ ধৰনৰ সমীক্ষাৰ মধ্য দিয়ে প্রাক-শৈশব অবস্থাৰ শিশুদের অঞ্চল ভেদে বয়স ভেদে প্রকৃত ছবিটি উৰ্ধে আসে।
- ৭.১.১ নীতি গবেষণা আৰু চৰ্চাৰ মাজেদি সমন্বয় সাধন সবল কৰা। প্রাক শৈশবকালীন অবস্থা সম্বন্ধীয় গবেষণাৰ কাৰণে পুঁজি যোগান দিয়া হ'ব। Longitudinal Studies Tracking Children পদ্ধতিৰ ওপৰত গুরুত্ব আৰোপ কৰা। মনত ৰখা একান্ত জৰুৰী, এই বিশেষ পৰিভাষা সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰৰ ওপৰ নিচ বা ভাৰ্টিকেল সমীক্ষা নহয়। সমান্তৰাল দৈৰ্ঘ্য বা ক্ষেত্ৰ সমীক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৱহৃত হৈ থাকে। বা বিস্তৃত, পৰিব্যাপ্ত চাৰ্ভে। এনেধৰণৰ সমীক্ষাৰ মাজেদি প্রাক শৈশব অবস্থাত শিশুৰ অঞ্চল ভেদে বয়স ও আচল দৃশ্যটো উঠি আহিব।
- 7.2. Concurrent and operational research will be promoted to generate indigenous knowledge and to ensure a more evidence based approach towards planning, implementation and monitoring of ECCE programmes and interventions impact evaluation will be made integral to all interventions and action research will be promoted for generating innovative models.
- ৭.২ স্থানীয় বৈশিষ্ট্য সম্বন্ধে সম্যক অবহিত হওয়ার জন্ম Concurrent এবং Operational Research বা গবেষণা। দৃষ্টান্ত নিৰ্ভৰ দৃষ্টিভঙ্গি দিয়ে পৰিকল্পনা ৰূপায়ন। কাজেৰ প্রভাব সম্বন্ধে Action Research পৰিচালনাকে অন্যতম জৰুৰি বিষয় হিসেবে বিবেচনা কৰা। কাৰণ মূল্যায়নৰ ক্ষেত্ৰে এবং নতুন পদ্ধতি উদ্ভাবনৰ ক্ষেত্ৰে এৰ মূল্য অপৰিসীম।
- ৭.২ স্থানীয় বৈশিষ্ট্য সম্বন্ধে ধাৰণা হোৱাৰ বাবে Concurrent আৰু Operational Research বা গবেষণা, সুক্ষ্ম দৃষ্টি ভংগীৰ পৰিকল্পনা ৰূপায়ন হ'ব লাগে। কামৰ প্রভাব সম্বন্ধে পৰিচালনাত অন্যতম

জৰুৰী বিষয় হিচাপে বিবেচনা কৰা হব, কাৰণ মূল্যায়নৰ ক্ষেত্ৰত আৰু নতুন পদ্ধতি উদ্ভাৱনৰ ক্ষেত্ৰত ইয়াৰ মূল্য অপৰিসীম।

8. Advocacy

৮. সমৰ্থনমূলক প্ৰচাৰ

8.1 A major deterrent to ensuring the right kind of ECCE is the lack of understanding of developmentally appropriate ECCE among the parents and other stakeholders and the widespread belief that child is the responsibility of only the mother. Added to this is the lack of understanding of age-appropriate needs, developmentally-appropriate interventions and implications of neglect.

৮.১ প্ৰকৃত ইসিসিই কেন্দ্ৰ সম্বন্ধে ধাৰণা প্ৰতিস্থিত কৰা। উন্নত ও যথায়ত ইসিসিই কেন্দ্ৰ সম্বন্ধে অভিভাৱক ও অন্যান্যদের মধ্যে সচেতনতা বৃদ্ধি কৰা। সুস্পষ্ট ধাৰণা গড়ে তোলা। কাৰণ, প্ৰকৃত ইসিসিই কেন্দ্ৰ সম্বন্ধে ধাৰণা অস্পষ্ট। তাছাড়া এমন ভুল ধাৰণাও সমাজে রয়েছে যে শিশুৰ দায়িত্ব কেবলমাত্ৰ মায়ের। বয়স অনুযায়ী শিশুৰ প্ৰয়োজনগুলো বোঝাৰ ক্ষেত্ৰে স্বচ্ছ ধাৰণা অভাব রয়েছে। প্ৰকৃত ইসিসিই কেন্দ্ৰই এসব দূৰ করতে সক্ষম।

৮.১ প্ৰকৃত ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰ সম্বন্ধে ধাৰণা গঢ়ি তোলা আৰু উন্নত আৰু আদৰ্শ ই,চি,চি,ই-ৰ কেন্দ্ৰ সম্বন্ধে অভিভাৱক আৰু অন্যান্যসকলৰ ভিতৰত সচেতনতা বৃদ্ধি কৰা। ইয়াৰোপৰিও সমাজত এটা ভুল ধাৰণা আছে যে, এটা শিশুৰ দায়িত্ব কেবল মাতৃৰ। বয়স অনুসৰি শিশুৰ প্ৰয়োজন বুজিপোৱাৰ ক্ষেত্ৰতো ধাৰণাৰ অভাৱ আছে। প্ৰকৃততে ই,চি,চি,ই এই সকলোবোৰ দূৰ কৰিবলৈ সক্ষম।

8.2 In order to address the above, extensive use of media and inter-personal communication strategies will be made, including folk, print and electronic media, to reach out to parents, caregivers, professionals, and the larger community particularly the Panchayati Raj Institutions (PRIs) and the Urban Local Bodies (ULBs). Parent and community outreach programmes will be strengthened to enable them to get involved, advocate, plan and monitor ECCE programmes.

৮.২ সহযোগিতামূলক প্ৰচাৰকাজে গণমাধ্যম এবং বিভিন্ন শিল্পমাধ্যমের ব্যবহার। বৈদ্যুতিন মাধ্যমের (Electronic Media) ইতিবাচক দিকগুলিকে কাজে লাগানো। অভিভাৱক, সহায়ক, পেশাদাৰ কৰ্মী থেকে শুরু করে পঞ্চায়ত ৰাজ প্ৰতিষ্ঠান (P.R.I.s) এবং Urban Local Bodies (UNB) সকলকে ECCE কেন্দ্ৰৰ উপযোগিতা বোঝানোৰ জন্য সমস্ত মাধ্যমকে ব্যবহার কৰা।

৮.২ সহযোগিতামূলক প্ৰচাৰ কাৰ্যত গণমাধ্যম আৰু বিভিন্ন শিল্প মাধ্যমৰ ব্যৱহাৰ। বৈদ্যুতিক মাধ্যমৰ সূচাৰু দিশবোৰক কামত লগোৱা। অভিভাৱক, সহায়ক, পেচাদাৰ কৰ্মীৰ পৰা পঞ্চায়তৰাজ প্ৰতিষ্ঠানলৈ আৰু আৰবান লোকেল বডিজ সকলোকে ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰৰ উপযোগিতাখিনি বুজাই দিয়াত সকলো মাধ্যম কামত লগাব লাগিব।

9. Convergence and Coordination

৯. সমন্বয় সাধন ও সংযোজন

9.1 Children's needs are multi-sectoral in nature and require policies and programmes across diverse sectors including education, health, nutrition, water and sanitation, labour and

finance. The independently stated policies such as National Policy on Education (1986); National Nutrition Policy (1993); National Health Policy (2002); National Policy for Empowerment of Women (2001), revised National Policy for Children (2013); National Policy on AYUSH (2002) etc. programmes and other such related instruments, having bearing on ECCE, will be realigned and oriented with the current policy.

Regularly, operational and financial convergence between these related policies, schemes and programmes will be encouraged and achieved over a stipulated period for optimal utilisation of resources.

- ৯.১ শিশুর চাহিদা বহুমুখী। সে চাহিদা পূরণের জন্য শিক্ষা, স্বাস্থ্য, পুষ্টি, পানীয় জল, পয়ঃপ্রণালী, জল নিকাশি ব্যবস্থা, শ্রম এবং অর্থ-ওই প্রতিটি বিষয়ের মধ্যে সমন্বয় সাধন এবং সংযোজনমূলক সম্পর্ক বজায় রাখা জরুরি। জাতীয় শিক্ষা নীতি (১৯৮৬), জাতীয় পুষ্টি নীতি (১৯৯৩), জাতীয় স্বাস্থ্য নীতি (২০০২), ন্যাশনাল উইমেন এমপাওয়ারমেন্ট (National Women Empowerment) (২০০১), সংশোধিত জাতীয় শিশু নীতি (২০১৩), ইত্যাদি নীতিগুলি ECCE-নীতি সক্রিয়তার মাধ্যমে নতুন করে প্রাঞ্জল ও দ্বিগুণ কর্মক্ষণ হয়ে উঠবে এবং ECCE-র নয়া নীতির সঙ্গে সামঞ্জস্য রেখে সহমর্মী এবং সংযোজনসম্ভাবী প্রক্রিয়া ত্বরান্বিত হবে।

প্রতিটি নীতির সহমর্মী হয়ে উঠবে সম্পর্কিত অন্য নীতি। পরিচালন এবং আর্থিক সংকুলানের জন্যও পারস্পরিক সম্পর্ক সক্রিয় হবে।

- ৯.১ প্রকৃতিত শিশুর চাহিদা বহুমুখী আৰু সেই চাহিদা পূৰণৰ কাৰণে শিক্ষা, স্বাস্থ্য, পুষ্টি, খোৱাপানী আৰু স্বাস্থ্য বিধি সম্মত ব্যৱস্থাপৰলী, শ্রম আৰু বিভূ আদি বিভিন্ন ক্ষেত্ৰ সমূহত প্ৰকল্প আৰু কাৰ্যক্ৰমসমূহৰ দৰকাৰ। ৰাষ্ট্ৰীয় স্বাস্থ্য নীতি (১৯৮৬) ৰাষ্ট্ৰীয় পুষ্টিনীতি (১৯৯৩) ৰাষ্ট্ৰীয় স্বাস্থ্যনীতি (২০০২) সংশোধিত শিশুৰ বাবে ৰাষ্ট্ৰীয় নীতি (২০১৩) ৰাষ্ট্ৰীয় AYUSH নীতি (২০০২) ইত্যাদি কাৰ্যক্ৰম আৰু অন্যান্য সম্পৰ্কীয় পৰ্যবেক্ষণসমূহ ই,চি,চি,ই নীতিৰ সক্রিয়তাৰ মাধ্যমত নতুন পৰিৱেশত লগত খাপ খোৱাব আৰু অধিক সক্ষম হৈ উঠিব পাৰে। নিয়মিত ভাৱে সম্পদৰ সং ব্যৱহাৰৰ কাৰণে ব্যৱহাৰোপযোগী আৰু বিভিন্ন সংযোজ আৰু প্ৰকল্প, পৰিকল্পনা ও কাৰ্যক্ৰম সমূহৰ মাজত পাৰস্পৰিক সম্পর্ক উৎসাহিত আৰু সফল কৰিব।

- 9.2 Coordination and convergence will be achieved at different levels between policies, programmes and schemes of various sectors through appropriate institutional mechanisms as well as between multiple stakeholders with the active participation of local communities.

- ৯.২ প্ৰকৃত পাৰস্পৰিক যোগসূত্ৰৰ মাধ্যমে নীতি, সংস্থা, প্ৰতিষ্ঠান এবং ECCE নীতিৰ মধ্যে সংহত সংযোজন এবং সহমর্মিতা গড়ে উঠবে। কেন্দ্ৰৰ সহায়ক, কৰ্মী এবং স্থানীয় মানুহৰ মধ্যে সক্রিয় যোগসূত্ৰ তৈৰি হবে।

- ৯.২ সঠিক প্ৰতিষ্ঠানিক ব্যৱস্থা ও স্থানীয় মানুহৰ লগত সক্রিয় অংশগ্ৰহণকাৰী সেৱকবোৰৰ জৰিয়তে প্ৰকল্প কাৰ্যক্ৰম আৰু পৰিকল্পনা আদি বিভিন্ন ক্ষেত্ৰসমূহৰ মাজত সংযোজন আৰু সমন্বয় সাধন গঢ়ি উঠিব পাৰে।

- 9.3 Given that currently a significant number of 5 to 6 year old are in primary schools in many states, and the Right to Education Act (2010) has the mandate for provision of free and compulsory elementary education from 6-14 years, convergence with Ministry of Human Resource Development and State Departments of Education will be of key

importance, particularly for the adoption of child centric and play based approaches and extend the school readiness interventions for children of 5 plus years of age. Mechanisms will be instituted to facilitate this convergence so as to ensure continuity and inter-linkage of centre based ECCE and school-age provisions with specific reference to Section 11 of the Right to Education Act. (2010).

- ৯.৩ সম্প্রতি প্রাপ্ত এক তথ্য বানাচ্ছে, ৫ থেকে ৬ বছরের দেশের এক বৃহৎ সংখ্যক শিশু প্রাথমিক বিদ্যালয়ে যায় ভিন্ন রাজ্যে। তথ্য এটাও যে, ২০১০ সালের শিক্ষার অধিকার আইন অনুযায়ী ৬ থেকে ১৪ বছর বয়সী শিশুদের জন্য শিক্ষা বিনামূল্যে এবং বাধ্যতামূলক। এত সংখ্যক শিশুদের বিদ্যালয় যাওয়া সম্ভব হয়েছে নীতির সঙ্গে কেন্দ্রীয় মানব সম্পদ উন্নয়ন মন্ত্রক, রাজ্যসমূহের শিক্ষাবিভাগের মধ্যে সহমর্মিতা ও সমন্বয়ের মাধ্যমে। শিক্ষার অধিকার আইন-২০১০ এর ১১ নম্বর ধারা অনুযায়ী কেন্দ্রের ইসিসিই নীতি বিভিন্ন কেন্দ্রীয় ও রাজ্য সরকারি বিভাগের সঙ্গে নিয়োজিত যোগসূত্র ও বিনিময় বজায় রেখে যাবে।
- ৯.৩ সাম্প্রতিক কালচোৱাত পোৱা এটা তথ্যমতে আমাৰ দেশৰ বহুতো ৰাজ্যত ৫ বছৰৰ পৰা ৬ বছৰ বয়সলৈকে এটা বৃহৎ সংখ্যক শিশু প্ৰাথমিক বিদ্যালয়কৈ নোযোৱাকৈ আছে। ২০১০ চনৰ শিক্ষাৰ অধিকাৰ আইনমতে ৬ বছৰৰ পৰা ১৪ বছৰ বয়সৰ শিশুৰ ক্ষেত্ৰত বিনামূলীয়া শিক্ষা বাধ্যতামূলক কৰা হৈছে। মানৱ সম্পদ উন্নয়ন মন্ত্ৰালয়ে ৰাজ্যসমূহৰ শিক্ষা বিভাগৰ মাজত সমন্বয়ৰ কাৰণে এই বৃহৎ সংখ্যক শিশু বিদ্যালয়লৈ যাবপৰা হৈছে। শিক্ষা অধিকাৰ আইন ২০১০ৰ ১১নং ধাৰা অনুযায়ী কেন্দ্ৰৰ ই,চি,চি,ই নীতি, কেন্দ্ৰীয় বিভিন্ন ৰাজ্য চৰকাৰৰ বিভাগৰ লগত নিয়মীয়াকৈ যোগসূত্ৰ আৰু বিনিময় বজাই ৰাখিব।

10. Institutional and Implementation Arrangement

১০. প্ৰাতিষ্ঠানিক এবং বাস্তবায়ন সংক্রান্ত ব্যবস্থাপনা

- 10.1 The nodal Ministry for overseeing the ECCE programmes and services will be the Ministry of Women and Child Development (MWCD) along with its state level counterpart departments. All State Governments / UT Administrations would be advised to make ECCE a subject under Business Allocation Rules of Department of Women and Child Development, as has been made in the Government of India under the Ministry of Women and Child Development.
- ১০.১ ইসিসিই-কৰ্মসূচি এবং পৰিষেৱাৰ প্ৰধান দায়িত্বে রয়েছে কেন্দ্ৰীয় মহিলা ও শিশু বিকাশ (MWCD) মন্ত্রক। বিভিন্ন রাজ্য সরকার ও কেন্দ্ৰশাসিত অঞ্চলের সরকারের প্রতি নির্দেশ রয়েছে। মহিলা ও শিশু বিকাশ দপ্তরের Business Allocation Rules (বাণিজ্যিক পৰিসৰ সংক্রান্ত নিয়মাবলী) এর অধীনে যাতে ECCE নীতি প্ৰযুক্ত হয়। কেন্দ্ৰীয় সরকার ঠিক এভাবেই মহিলা ও শিশু বিকাশ মন্ত্রকের অধীনে এই কৰ্মসূচি গ্ৰহণ করেছে। রাজ্য সরকার ও কেন্দ্ৰ শাসিত অঞ্চলগুলির প্রতি একই নিয়ম কাৰ্যকৰ কৰাৰ কথা বলা হয়েছে।
- ১০.১ ই,চি,চি,ই কাৰ্যক্ৰম আৰু সেৱা প্ৰদানৰ দায়িত্বত আছে কেন্দ্ৰীয় মহিলা আৰু বিকাশ মন্ত্ৰালয়। বিভিন্ন ৰাজ্য চৰকাৰ আৰু কেন্দ্ৰীয় শাসিত অঞ্চলত চৰকাৰৰ প্ৰতি নিৰ্দেশ দিয়া আছে, মহিলা আৰু শিক্ষা বিকাশ, বাণিজ্যিক পৰিসৰ সংক্রান্ত বিধি নিয়মৰ অধীনত যাতে ই,চি,চি,ই নীতি প্ৰযোজ্য কৰা হয়। কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰেও এনেদৰে মহিলা ও শিশু বিকাশ মন্ত্ৰালয়ৰ অধীনত এই বিলাক কাৰ্যসূচী গ্ৰহণ কৰিছে। ৰাজ্য চৰকাৰ আৰু কেন্দ্ৰ শাসিত অঞ্চলসমূহৰ প্ৰতিও একে নিয়ম

কাৰ্যকৰী কৰা হব বুলি কোৱা হৈছে।

10.2 The major interventions to implement the main provisions of this policy will be initiated within one year of the notification of this Policy.

১০.২ ইসিসিই-ৰ ব্যাপাৰে কেন্দ্ৰীয় বিজ্ঞপ্তি জাৰিৰ এক বছৰেৰ মध्ये নীতিৰ প্ৰধান নিয়মনীতি দিকগুলো বাস্তবায়নেৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ হস্তক্ষেপ কাৰ্যকৰ হব।

১০.২ কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ জাননী দিয়াৰ এক বছৰৰ ভিতৰত ই,চি,চি,ই নীতিৰ প্ৰধান নীতি-নিয়মবোৰ ৰূপায়নৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ কাৰ্যকৰী হব।

10.3 An ECCE Cell / Division will be established within MWCD for overseeing the implementation of the Plans of Action and act as interface, both at national and state levels, for multi-sectoral and inter-agency coordination. The Cell will include technical experts to ensure that quality norms and benchmarks are followed across states.

১০.৩ কাৰ্য পৰ্যবেক্ষণেৰ জন্য MWCD-ৰ অধীনে একটি ECCE-সেল বা ডিভিজন গঠন কৰা হব। ৰাজ্য এবং কেন্দ্ৰ উভয় স্তৰে কাজ পৰ্যবেক্ষণেৰ জন্য এই সেল গঠিত হব। সেল-এৰ কাৰিগৰী দক্ষ কৰ্মীৰা কেন্দ্ৰেৰ কাজেৰ গুণমান নিশ্চিত কৰাৰ দায়িত্বে থাকবেন।

১০.৩ কাম-কাজ পৰিদৰ্শনৰ বাবে মহিলা আৰু শিশু বিকাশ মন্ত্ৰালয়ৰ অধিনত এটা ই,চি,চি,ই চেল বা ডিভিজন গঠন কৰা হব। ৰাজ্য আৰু কেন্দ্ৰ দুয়োটা স্তৰেৰ কাম পৰ্যবেক্ষণৰ বাবে এই চেল গঠন কৰা হব। চেলৰ দক্ষ কাৰিকৰী কৰ্মীসকলেৰ কেন্দ্ৰেৰ কাম-কাজেৰ গুণমান নিশ্চিত কৰাৰ দায়িত্বত থাকিব।

10.4. A National ECCE Council will be established within three months of notification of this Policy, with corresponding councils at State within eighteen months of notification of this Policy. The National ECCE Council will be the apex body with appropriate professional expertise, autonomy and funded by the MWCD, Government of India, to guide and oversee the implementation of the National ECCE Policy. It would contribute to strengthen the foundation of ECCE programmes in India by establishing a comprehensive ECCE system and developing an integrated framework facilitating and supporting multimodal and multicomponent interventions such as modalities of training, developing curriculum framework, setting quality standards and related activities; promoting action research among others. The Council will have representatives from all related Departments/ Ministries, State Departments / UT Administrations, Academic Resource Institutions, NGOs, Civil Society Organisations, professionals and experts, practitioners, academicians, etc.

১০.৪ গঠিত হব জাতীয় (ECCE Council) ইসিসিই কাউন্সিল। বিজ্ঞপ্তি জাৰিৰ তিনমাসেৰ মध्ये কাউন্সিল গঠিত হব। ৰাজ্যেৰ ক্ষেত্ৰে কেন্দ্ৰীয় বিজ্ঞপ্তি জাৰিৰ ১৮ মাসেৰ মध्ये। এই কাউন্সিলই হব ECCE কৰ্মসূচি সৰ্বোচ্চ পৰিচালন সংস্থা। মূল নীতিৰ বাস্তবায়ন পৰ্যবেক্ষণই কাউন্সিলেৰ প্ৰধান লক্ষ্য। তবে, কেন্দ্ৰীয় সৰকাৰেৰ MWCD আৰ্থিক সহায়তায় গড়ে উঠবে কাউন্সিল। ইসিসিই নীতিৰ বাস্তবায়ন সুষ্ঠু এবং শক্তিশালী কৰাৰ জন্য ইসিসিই সিস্টেম গড়ে তোলা হব। প্ৰশিক্ষণ, পাঠ্যক্ৰমে উন্নয়ন, গুণগত মান, অ্যাকশন ৰিসাৰ্চ এই সমস্ত কিছু সংযোজনেৰ মধ্য দিয়ে সাৰ্বিক ইসিসিই সিস্টেম গড়ে তোলা হব। সংশ্লিষ্ট বিভিন্ন মন্ত্ৰক ও দপ্তৰ থেকে, বিভাগ থেকে প্ৰতিনিধিৰা কাউন্সিলে থাকবেন। এছাড়া সামাজিক প্ৰতিনিধি, বে-সৰকাৰি প্ৰতিষ্ঠান,

স্বচ্ছাসেবী সংস্থার প্রতিনিধিরাও কাউন্সিলে থাকবেন।

- ১০.৪ জাননী দিয়াৰ তিনি মাহৰ ভিতৰত জাতীয় ই,চি,চি,ই, কাউন্সিল গঠিত হব। ৰাজ্যৰ ক্ষেত্ৰত কেন্দ্ৰীয় জাননীৰ ১৮ মাহৰ ভিতৰত কাউন্সিলেই হব ই,চি,চি,ই-ৰ কাৰ্যসূচীৰ সৰ্বোত্তম সংস্থা। মূল নীতিৰ ৰূপায়ণ আৰু পৰ্যবেক্ষণ কৰাই কাউন্সিলৰ প্ৰধান লক্ষ্য। কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ মহিলা আৰু শিশু উন্নয়ন মন্ত্ৰালয়ৰ আৰ্থিক সাহায্যত গঢ়ি উঠিব কাউন্সিল। ই,চি,চি,ই-ৰ ৰূপায়ণ সুস্থ আৰু শক্তিশালী কৰাৰ বাবে ই,চি,চি,ই, চিষ্টেম গঢ়ি তোলা হব। প্ৰশিক্ষণ, পাঠ্যক্ৰমৰ উন্নয়ন, গুণমান, একচন ৰিচাৰ্ছ এই গোট্টেইখিনি সংযোজনৰ মাজেদি সাৰ্বিক ই,চি,চি,ই-ৰ চিষ্টেম গঢ়ি তোলা হব। সংশ্লিষ্ট বিভিন্ন মন্ত্ৰালয়, দপ্তৰ আৰু বিভাগৰ পৰা প্ৰতিনিধিসকল কাউন্সিলত থাকিব। ইয়াৰোপৰিও সামাজিক প্ৰতিনিধি, বেচৰকাৰী প্ৰতিষ্ঠান, স্বচ্ছাসেবী সংস্থাৰ প্ৰতিনিধিও কাউন্সিলত থাকিব।
- 10.5 The policy will operate within India's framework of decentralisation and will therefore include provision for committees at the community, block, district, state and national levels. These committees will be in appropriate harmonisation with ICDS monitoring and mission committees which have provision for involvement of community members, mother's group, local self-government institutions (PRIs, ULBs).
- ১০.৫ কেন্দ্ৰীয় সরকারের বিকেন্দ্ৰীকরণের লক্ষ্য পূরণের নীতি মেনে চলবে ইসিসিই। সম্প্রদায়, ব্লক, জেলা, রাজ্য এবং জাতীয় স্তরে গোষ্ঠী-সম্প্রদায় কমিটি গঠনের কথাও রয়েছে নীতিতে। অঙ্গনওয়াড়ী সহায়িকা গোষ্ঠী থেকে শুরু করে, মিশন কমিটি, মায়েদের গোষ্ঠী, পিআরআই এবং ইউএনবি সকলকে এই বিকেন্দ্ৰিক পৰিকাঠামোর অধীনে নিয়ে এসে ইসিসিই কাজ কৰবে।
- ১০.৫ কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণৰ লক্ষ্য পূৰণৰ নীতি ই,চি,চি,ই য়ে মানি চলিব। সম্প্ৰদায়, ব্লক, জিলা, ৰাজ্য আৰু জাতীয় স্তৰত গোট সম্প্ৰদায় কমিটি গঠন কৰাৰ কথাও নীতিত আছে। অঙ্গনৱাদী সহায়িকা গোট, মিচন কমিটি, মাতৃ গোট, পি,আৰ,আই আৰু ইউ,এল,বি সকলোকে এই বিকেন্দ্ৰীকৰণ আন্তঃগাথনিৰ অধিনত ই,চি,চি,ই য়ে কাম কৰিব।
- 10.6 In recognition of the social and geographical diversity of the country, the policy will allow for flexibility to ensure that services respond to local needs and with locally available resources. The district level administrative units and the Panchayats will be strengthened to provide for more decentralised planning and implementation of ECCE programmes. Community-based organisations such as Village Education Committees, Mother's (Parent's) Committees, Village Resource Groups, and PRIs will be directly involved and their capacities strengthened, to participate in and oversee the management of the ECCE centres across different service provisions and ensure accountability for quality functioning of services.
- ১০.৬ সামাজিক, ভৌগোলিক এবং স্থানীয় বৈচিত্ৰ্য ও বৈশিষ্ট্যকে মৰ্যাদা দিয়ে ইসিসিই কেন্দ্ৰৰ পৰিষেবা প্ৰদান কৰা হ'বে। স্থানীয় উপকৰণ ও উৎস ব্যৱহাৰে অগ্ৰাধিকাৰ দেওয়া। জেলা ভিত্তিক প্ৰশাসনিক কেন্দ্ৰ, পঞ্চায়ত স্তৰৰ প্ৰশাসনিক কেন্দ্ৰগুলিকে ইসিসিই-ৰ কৰ্মসূচি ৰূপায়ণৰ সুবিধাৰ্থে আৰও শক্তিশালী কৰতে হ'বে। ইসিসিই-ৰ বিকেন্দ্ৰিক পৰিকল্পনা ৰূপায়ণ এতে সহজতৰ হ'বে। এছাড়া ইসিসিই কেন্দ্ৰগুলিৰ কৰ্মসূচিৰ সুষ্ঠু ৰূপায়ণৰ জন্য গ্ৰামীণ শিক্ষা সমিতি, মায়েদের বা অভিভাবকদের কমিটি, গ্ৰামীণ ৰিসোর্স গ্ৰুপ, ইত্যাদি অংশগ্ৰহণকে উৎসাহ প্ৰদান কৰা হ'বে।

সংশ্লিষ্ট সকল সংস্থা প্রতিষ্ঠানের অংশগ্রহণের মূল উদ্দেশ্য ইসিসিই-ৰ কাজের সুষ্ঠু ৰূপায়ন এবং কাজের গুণগত মানোন্নয়ন এবং শিশু ও মায়েদের প্রতি দায়বদ্ধতা বাড়ানো।

- ১০.৬ সামাজিক, ভৌগোলিক আৰু আঞ্চলিক বৈচিত্ৰ্য ও বৈশিষ্ট্যৰ মৰ্যাদা বজায় ৰাখি ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰৰ সেৱা প্ৰদান কৰা হব। স্থানীয় প্ৰয়োজন আৰু সম্পদ ব্যৱহাৰত অগ্ৰাধিকাৰ দিয়া জিলা ভিত্তিক প্ৰশাসনিক কেন্দ্ৰ, পঞ্চায়ত স্থৰৰ প্ৰশাসনিক কেন্দ্ৰবোৰ ই,চি,চি,ই-ৰ কাৰ্যসূচী ৰূপায়ণৰ সুবিধাৰ্থে আৰু অধিক শক্তিশালী কৰিব লাগিব। ইয়াৰ ফলত ই,চি,চি,ই-ৰ সঠিক ৰূপায়ণ কৰা সহজ হব। ইয়াৰোপৰিও ই,চি,চি,ই কেন্দ্ৰবোৰৰ কাৰ্যসূচী সঠিক ৰূপায়ণৰ বাবে গ্ৰামীণ শিক্ষা সমিতি, মাতৃ বা অভিভাৱক সকলৰ কমিটি, গ্ৰামীণ গৱেষণা সংস্থা আদিক অংশগ্ৰহণৰ বাবে উৎসাহ প্ৰদান কৰা হব। সংশ্লিষ্ট সকলো সংস্থা, প্ৰতিষ্ঠানক অংশগ্ৰহণ কৰোৱাৰ মূল উদ্দেশ্য ই,চি,চি,ই-ৰ কামৰ সঠিক ৰূপায়ণ আৰু কামৰ গুণমান উন্নতিকৰণ আৰু শিশু, মাতৃসকলৰ প্ৰতি দায়বদ্ধতা বঢ়োৱা।
- 10.7. The programme of action for implementing and complementing the National ECCE Policy, National Early Childhood Education Curriculum and Quality Standards for ECCE will be reflected in the National / State Plan of Actions in SSA, ICDS, Reproductive Child Health (RCH) of National Rural Health Mission (NRHM), Creche Programme and Annual Implementation Plans of any other similarly situated programmes of national/ state/local bodies including PRIs, across the interlined areas of health, nutrition, pre-school education and water and sanitation.
- ১০.৭ জাতীয় ECCE নীতি কৰ্মসূচি ৰূপায়নে জাতীয় প্ৰাক-শৈশব শিক্ষা পাঠ্যক্ৰম এবং গুণগত মান বৃদ্ধিৰ উপৰ অধিক গুৰুত্ব দেওয়া হবে। কেন্দ্ৰীয় এবং ৰাজ্যিক SSA, ICDS, RCH, NRHM, CRECHE কৰ্মসূচি ইত্যাদিৰ মাধ্যমে পৰিকল্পনা পদ্ধতিৰ ৰূপৰেখা অনেকখানি স্পষ্ট হবে। ECCE-ৰ নীতি, লক্ষ্য পূৰণৰ সঙ্গে ৰাজ্য ও কেন্দ্ৰ সরকারেৰ বিভিন্ন প্ৰকল্প কৰ্মসূচিৰ কতটুকু মিল রয়েছে তাৰ মধ্যে সমন্বয় সাধনেৰ মাধ্যমে এই জাতীয় কৰ্মসূচিৰ আৰও সুষ্ঠু ৰূপায়ন হবে। স্বাস্থ্য, পুষ্টি, প্ৰাক বিদ্যালয় শিক্ষা, পানীয় জল, পৰিচ্ছন্নতা, পয়ঃপ্ৰণালী নিকাশি ব্যবস্থা, পুষ্টিকৰ পৰিবেশ এই সমস্ত বিষয়গুলো বিভিন্ন বিভাগেৰ অধীনে রয়েছে বলেই পাৰস্পৰিক সমন্বয় ও সক্ৰিয় যোগসূত্ৰেৰ মাধ্যমে এই নতুন ECCE জাতীয় নীতি কৰ্মসূচি বাস্তবায়িত হবে।
- ১০.৭ জাতীয় ই,চি,চি,ই নীতি কাৰ্যসূচী ৰূপায়ণত জাতীয় প্ৰাক শৈশব শিক্ষা পাঠ্যক্ৰম আৰু গুণমান বৃদ্ধিৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিয়া হব। কেন্দ্ৰীয় আৰু ৰাজ্যিক কাৰ্যসূচী আদিৰ মাধ্যমত পৰিকল্পনা পদ্ধতিৰ ৰূপ ৰেখা বহুখিনি স্পষ্ট হব। ই,চি,চি,ই-ৰ লক্ষ্য পূৰণৰ লগত ৰাজ্য আৰু কেন্দ্ৰ চৰকাৰৰ বিভিন্ন প্ৰকল্প কাৰ্যক্ৰম সমূহৰ মাজতে সমন্বয় সাধনেৰ যোগেদি এই জাতীয় কাৰ্যসূচীৰ সুস্থ ৰূপায়ণ সম্ভৱপৰ হব। স্বাস্থ্য, পুষ্টি, প্ৰাক-বিদ্যালয়ৰ শিক্ষা, খোৱাপানী, স্বাস্থ্য বিধিসম্মত ব্যৱস্থাৱলী এই সকলোবোৰৰ কাৰণে বেলেগ বেলেগ বিভাগ আছে। এই সকলো বিভাগৰ ভিতৰৰ পাৰস্পৰিক সমন্বয় আৰু সক্ৰিয় যোগসূত্ৰেৰ মাজেদি এই নতুন ই,চি,চি,ই-ৰ জাতীয় নীতি কাৰ্যসূচী ৰূপায়িত হব।
- 10.8. The Government shall create an enabling environment for providing integrated services as per the various facets laid down in the policy.
- ১০.৮ কৰ্মসূচি ৰূপায়নেৰ বিভিন্ন পৰ্যায়ে নীতি সহায়ক পৰিস্থিতি গড়ে তোলাৰ জন্য সরকার বিভিন্ন উৎস ও সূত্ৰেৰ মধ্যে যোগসূত্ৰ গড়ে তোলায় সচেষ্ট থাকবে।

১০.৮ কার্যসূচি ৰূপায়ণৰ বিভিন্ন পৰ্যায় নীতি সহায়ক পৰিস্থিতি গঢ়ি তোলাৰ বাবে চৰকাৰে সক্ষম পৰিৱেশ গঢ়ি তোলিব।

10.9 In addition to the Regulatory Framework proposed in Section 5.2.2, the Government shall bring appropriate legislation for promoting integrated and comprehensive child development detailing age appropriate interventions to address various facets of care, education, survival, protection and development of all children under six years of age assuring the right of the child in early childhood to Integrated Child Development.

১০.৯ নীতি প্ৰস্তাবিত ৫.২.২ ধাৰা অনুযায়ী পৰিচালন ও নিয়মনীতি সংক্ৰান্ত ৰূপৰেখাগুলি উপযুক্ত আইনেৰে মাধ্যমে স্পষ্ট কৰাৰ লক্ষ্যে সরকার সচেষ্ঠ থাকবে।

১০.৯ নীতিৰ প্ৰস্তাৱিত ৫.২.২. ধাৰা অনুযায়ী পৰিচালনা ও বিধি নিয়ম সংক্ৰান্ত ৰূপ ৰেখাবিলাক উপযুক্ত আইন প্ৰণয়নৰ মাজেদি স্পষ্ট কৰা লক্ষ্যত চৰকাৰ সচেষ্ঠ থাকিব।

11. Partnerships

১১. অংশীদাৰিত্ব

11.1 Resource Groups / Voluntary Action Groups of experts and professionals and higher learning institutions will be identified at regional, state, district and sub-district levels and invited to support government efforts in monitoring, supervision and capacity building for ECCE in a gradual and effective manner.

১১.১ ৰাজ্য, আঞ্চলিক ও কেন্দ্ৰ স্তৰে বিভিন্ন বিশেষজ্ঞ বা ৱিসোর্স গ্ৰুপ, স্বেচ্ছাসেৱী কৰ্মী গোষ্ঠী, দক্ষ পেশাদাৰ এবং উচ্চ শিক্ষাৰ প্ৰতিষ্ঠানগুলিকে ইসিসিই কৰ্মসূচি ৰূপায়নে অংশীদাৰ কৰাৰ উদ্যোগ নেওয়া হবে। ECCE-ৰ কাজ পৰ্যবেক্ষণ সরকারেৰ উদ্যোগকে সহায়তা কৰাৰ জন্য বিভিন্ন স্তৰে অংশীদাৰী ত্বৰাঘিত কৰা হবে।

১১.১ ৰাজ্য, আঞ্চলিক আৰু কেন্দ্ৰ স্তৰৰ বিভিন্ন বিশেষজ্ঞ, সম্পদ গোট, স্বেচ্ছাসেৱী কৰ্মীগোট, দক্ষ, বৃত্তিমুখী আৰু উচ্চশিক্ষাৰ প্ৰতিষ্ঠানবিলাকক, ই,চি,চি,ই কাৰ্যসূচী ৰূপায়ণত অংশীদাৰ কৰাৰ উদ্যোগ লোৱা হব। ই,চি,চি,ই-ৰ কাম-কাজ পৰ্যবেক্ষণ চৰকাৰৰ প্ৰচেষ্টাক সহায় কৰাৰ বাবে বিভিন্ন স্তৰত অংশীদাৰিত্ব ত্বৰাঘিত কৰা হব।

11.2 To achieve the objective of the policy and support its own efforts, the Government may enter into partnerships for specific time bound initiatives with multiple stakeholders including community, non-governmental service providers and the private service providers while ensuring adherence to specific guidelines and standards.

১১.২ ECCE নীতি কৰ্মসূচি ৰূপায়নে সরকার বিভিন্ন স্থানীয় গোষ্ঠী, স্বেচ্ছাসেৱী সংস্থা, ৰাজ্য ও কেন্দ্ৰীয় প্ৰতিষ্ঠান ও উদ্যোগেৰ সঙ্গে সময়ভিত্তিক, সাময়িক বা দীৰ্ঘস্থায়ী অংশীদাৰিত্বে উৎসাহ জোগাবে।

১১.২ ই,চি,চি,ই নীতি কাৰ্যসূচী ৰূপায়ণত চৰকাৰে বিভিন্ন স্থানীয় গোট, স্বেচ্ছাসেৱী সংস্থা, ৰাজ্য আৰু কেন্দ্ৰীয় প্ৰতিষ্ঠান আৰু উদ্যোগৰ লগত সময় ভিত্তিক, সাময়িক বা দীৰ্ঘস্থায়ী অংশীদাৰিত্বক উৎসাহ যোগাব।

12. Increased Investment towards Early Childhood Care and Education

১২. প্রাক্ শৈশবকালীন পরিচর্যা ও শিক্ষার জন্য লগ্নি বা বিনিয়োগ উৎসাহ দান (মহিলা ও শিশু বিকাশের উদ্যোগের বাণিজ্যিক দিক)

12.1 Evidence indicates highest rate of return on investments made to improve child well-being in the early years of childhood.

১২.১ এ পর্যন্ত প্রাপ্ত তথ্য জানাচ্ছে, প্রাক্-শৈশব অবস্থায় শিশুদের বিকাশে বিনিয়োগের ফলে উচ্চমূল্যের মুনাফা অর্জন হয়েছে। এতে শিশুরা বিদেশি এবং বিনিয়োগের সুফল উভয়তঃ লাভের ইঙ্গিত রয়েছে।

১২.১ এতিয়ালৈকে প্রাপ্ত তথ্যমতে প্রাক্ শৈশব অবস্থায় শিশু বিকাশত বিনিয়োগ কৰাৰ কাৰণে উচ্চ মূল্যৰ মুনাফা অর্জন কৰা হৈছে।

12.2 The Government commits to increase the aggregate spending on quality ECCE interventions.

১২.২ ECCE কৰ্মসূচি ৰূপায়নৰ জন্য সরকার ব্যয় বৰাদ বৃদ্ধিৰ প্ৰতিশ্ৰুতিও দিয়েছে।

১২.২ ই,চি,চি,ই-ৰ কাৰ্যক্রম ৰূপায়ণৰ কাৰণে চৰকাৰে গড় ব্যয় বৃদ্ধিৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছে।

12.3 Early Childhood (from conception to 6 years) and ECCE budgeting would serve as an important dimension to assess investment in early years. The exercise of disaggregated child budgeting for early childhood may be carried out regularly so as to take stock of investments for children and to identify gaps in resource investment and utilisation. This would also assess child development outcomes.

১২.৩ ECCE বাজেট একটি গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়। আগের বিনিয়োগ পর্যালোচনা করা এবং আগামী বিনিয়োগ সম্বন্ধে ধারণা গড়ে তোলার জন্য ECCE বাজেট জৰুৰি।

১২.৩ ই,চি,চি,ই বাজেট এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়। পূৰ্বৰ বিনিয়োগ পর্যালোচনা কৰা আৰু পিছৰ বিনিয়োগ সম্বন্ধিয় ধারণা গঢ়ি তোলাত ই,চি,চি,ই বাজেট একান্ত জৰুৰী।

13. Review

১৩. পর্যালোচনা : ফিৰে দেখা

The implementation of the policy will be reviewed every five years. Periodic appraisals will also be made to assess progress of implementation and make mid-course corrections, if and when required.

প্ৰতি পাঁচ বছৰ অন্তৰ ECCE কৰ্মসূচি ৰূপায়ন পর্যালোচনাৰ জন্য পুনৰ্বিচাৰ কৰা হব। তাছাড়া স্থান ও কেন্দ্ৰ ভেদে নিজস্ব সময়ের নিৰিখে পুনৰ্বিচাৰ চলতে থাকবে প্ৰয়োজন অনুযায়ী।

প্ৰতি ৫ বছৰৰ ভিতৰত ই,চি,চি,ই কাৰ্যসূচী ৰূপায়ণৰ বাবে পুনৰবিচাৰ কৰা হব। ইয়াৰোপৰিও প্ৰয়োজন হলে মধ্যবৰ্তীকালীন পুনৰবিচাৰ হব পাৰে।